

ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԻԱՅԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՅՈՑ

ՄԻԱՅԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ ՀԱՅՈՑ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ԱՌԱՋՆՈՐԳ

ՈՒՍՄԱՆՑ ԵՐԱԳՐԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՄԱՐ

Յ. Թ. ՀԻՆԴԵԱՆ — Գ. Ա. ՄԱԼԱԹԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՅՊԱԿԵՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ՄԱԼԱԹԵԱՆ

1909

371.3
2-59

Հրատարակութիւն Միասնական Ընկերութեան Հանոց

ՄԻԱՅՆԱԿ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

ՈՒՍՄԱՆՑ ԵՐԱԳՐԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՄԱՐ

Կ. ԳՈՐԵՍ

ՑՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ե. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

1909

11 1 JUN 2013

48

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

ՈՒՍՄԱՆՅ ԾՐԱԳՐԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

—→(→)←—

Ա.-ՖԻԶԻԲԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆ

Ֆիզիքական դաստիարակութիւնը երկունպատակ ունի.

Մէկ կողմանէ տղուն մարմինը զօրացունել, կազմուածքը ամրացունել, զանի դնել այնպիսի պայմաններումէջ որոնք իր ֆիզիքական ընդհանուր զարգացման ամէնէն աւելի նպաստեն:

Միւս կողմանէ կանուխէն անոր տալ դիւրաշարժութեան ու ճարպիկութեան այն բնութեամբնութիւնները, ձեռքի այն աշողակութիւնը, շարժումներու այն արագութիւնն ու ապահովութիւնը, որոնք, ամէնուն համար ալ թանկագին, մասնաւորաբար աւելի կարեւոր են նախնական վարժարանաց աշակերտներուն, քանի որ ասոնք մեծ մասամբ սահմանուած են ձեռական արհեստներու:

Նախնական վարժարանը, առանց կորսնցունելու իր դաստիարակական հաստատութեան էական յատկանիշը եւ առանց փոխարկուելու արհեստա-

ՏՊԱՐԱՆ, ՎԻՄԱԳՐԱՏՈՒՆ, ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ԵՒ ԹՂԹԱՎԱՃԱՌԱՆՈՅ

Յ. ՄԱՏԹԷՈՒՍԵԱՆ

Թիւ 27, Ֆինանսերիւր Եօգուտու, Կ. Պոլիս

9154-21.

նոցի, կրնայ եւ պարտի մարմնական վարժութեանց նուիրել բաւական բաժին մը՝ պատրաստելու եւ նախապատրաստելու համար, կերպով մը, մանչերը գործաւորի ու զինուորի ապագայ աշխատութեանց, աղջիկները տնական խնամոց եւ կանացի գործերու:

Մ Ե Թ Ո Ց

Մարմնակրթութիւնք, շեղում մը ըլլալով դըպրոցական աշխատութեանց եւ բուն դասերուն ամբողջութենէն, ընդհանրապէս կրնանք ըսել թէ սէրն ու եռանդը կը գրաւեն աշակերտներուն որք զանոնք կը նկատեն իբրեւ ճշմարիտ զբօսանք մը:

Յարակից ծրագրին մէջ ուսուցիչք կը գտնեն արդէն բաւական մանրամասնութիւն մարմնամարզի դասերուն շարակարգութեան ու աստիճանաւորման վրայ: Լաւագոյն կ'ըլլայ՝ եթէ, բաց 'ի ծրագրի ցուցումներէն, 'ի ձեռին ունենան, իբր առաջնորդ, մարմնամարզի պատկերազարդ գիրք մը որ պիտի օժանդակէ իրենց աշխատութեանց:

Մանչերու ձեռական աշխատութեանը համար, կրթութիւնք կը բաժնուին երկու խումբի. մին կը պարունակէ այն զանազան կրթութիւնները որոնք ընդհանուր կերպով սահմանուած են մարզելու մատները եւ անոնց տալու շարժմանց աջողակութիւն, ճկունութիւն, արագութիւն եւ ճշդութիւն. միւս

խումբը կը պարունակէ կաղապարումի այն աստիճանաւորեալ հրահանգները որոնք իբր լրացուցիչ կը ծառայեն գծագրութեան ուսման:

Աղջիկներու ձեռական աշխատութիւնը, բաց 'ի կարի ու ձեւի գործերէն, կը բովանդակէ խել մը դասեր, խրատներ, կրթութիւններ որոնց միջոցաւ վարժուհին պիտի առաջադրէ ոչ թէ առտնին տընտեսութեան կանոնաւոր դասընթացք մը ընել, այլ մատաղատի սանուհիներուն ներշնչել, գործնական բազմաթիւ օրինակներով, սէր կարգապահութեան համար, տալ անոնց տանտիկնոջ մը լուրջ յատկութիւնները, եւ զանոնք ետ կեցունել թեթեւամիտ ու վտանգաւոր ճաշակներէ:

ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ԽՆԱՄՔ

1. Ծրագրի պահանջմանց գոհացում տալու համար, վարժապետը կը հսկէ որ մաքրութեան սպասարկութիւնը կանոնաւորապէս ու մեծ խնամով կատարուի դպրոցի շէնքին մէջ, 'ի հարկին մանր գործերը կատարել տալով նոյն իսկ աշակերտներուն:

2. Ձմեռը դասարանին բարեխառնութիւնը կը պահէ 12 եւ 15 հարիւրմասնեայ աստիճաններու մէջ:

3. Այս եղանակին մէջ, բարեխառնութեան յանկարծական փոխանցումի մը առջեւն առնելու

համար, լաւ կ'ըլլայ որ՝ ամէն դադարէ առաջ, քանի մը վայրկեան բաց թողուին պատուհանները:

4. Տղոց մեկնելէն ետքը, 'ի հարկին անոնցմէ մէկուն կը յանձնուի պատուհանները բանալ՝ կատարեալ ընելու համար դասարանին օդաւորումը:

5. Տղոց եկած միջոցին, վարժապետը մի առ մի կը քննէ զանոնք՝ վստահ ըլլալու համար թէ անոնց դէմքը, մազերը, ձեռքերը եւ կօշիկները մաքուր են, եւ 'ի հարկին չ'ընդունիր զանոնք, մինչեւ որ ներկայանալի վիճակ մը ցոյց չի տան:

6. Մաքրասէր տղաքները կը քաջալերուին շարունակելու իրենց վարմունքը:

7. Դասի ժամանակ, վարժապետը կը հսկէ աշակերտաց կեցուածքին. եթէ գիրքը շատ մօտեցունէ աչքին, տղան կարճատեսութիւն կ'ունենայ. եթէ մարմինը ուժով կրթնցունէ գրասեղանին վրայ եւ թեւերը ծալած պահէ կուրծքին, շնչառական շարժումները կը նեղուին եւ ձայնը դժուար կ'ելլէ: Աւելի աղէկ կ'ըլլայ որ, երբ աշակերտները չեն գրեր, գրասեղանի յենարանին կրթնին եւ ձեռքերն ետեւ կոնակին վրայ դնեն:

8. Գալով առողջապահական խրատներուն որոնց յիշատակութիւնը եղած է ծրագրին մէջ, անոնք կը վերաբերին բնագիտական եւ բնապատմական գիտութեանց դասերուն՝ աւանդելի եւ Զ. կարգերուն մէջ: Վարի կարգերուն մէջ այդ խրատ-

ները կը տրուին իրազիտութեան եւ ընթերցանութեան դասերուն առթիւ:

9. Խրատներ տալով բաւականանալու չէ վարժապետը, այլ փոյթ տանելու է միանգամայն որ տղաք՝ ամէն պարագայի մէջ՝ ստանան առողջապահիկ սովորութիւններ:

Բ. — ԻՄԱՑԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԻՄԱՑԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆ

Դիւրին է յատկորոշել իմացական դաստիարակութիւնը զոր ժողովրդական նախնական դպրոցը կրնայ տալ:

Նախնական դպրոցը սահմանափակ թուով ծանօթութիւններ կ'աւանդէ միայն: Բայց այդ ծանօթութիւնները այնպէս մը կ'ընտրուին որ, ոչ միայն մանուկին կ'ապահովեն գործնական ամբողջ գիտելիքը որուն պէտք պիտի ունենայ անիկա կեանքին մէջ, այլ նաեւ կ'ազդեն իր կարողութիւններուն վրայ, կը ձեւեն միտքը, կը մշակեն զայն, կ'ընդարձակեն եւ ճշմարիտ կերպով կը կազմեն դաստիարակութիւն մը:

Նախնական դպրոցին իտեալը շատ սորվեցնել չէ, այլ լաւ սորվեցնել: Անկէ ելլող տղան քիչ բան գիտէ, բայց լաւ գիտէ. սահմանափակ է ստացած ուսումը, բայց մակերեւութային չէ: Կիսկատար ուսում մը չէ անիկա, եւ անոր տէրը կէս գիտուն մը չի պիտի ըլլայ, վասն զի ուսման մը կատարեալ կամ անկատար հանգամանքը կախեալ է՝ չէ թէ իր մշակած սահմանին աւելի կամ նուազ ընդարձակութենէն, այլ այն եղանակէն որով մշակած է զայն:

Նախնական կրթութիւնը, նայելով աշակերտաց տարիքին եւ այն ասպարէզներուն որոնց կը սահմանուին անոնք, ոչ ժամանակ ունի եւ ոչ միջոց բոլորել տալու ուսմանց լայն շրջան մը որ կը պահանջէ աւելի երկար ժամանակ. պիտի ջանայ միայն որ աշակերտաց ուսումները, իրենց պէտքերուն յարմարցուած, ծառայութիւններ մատուցանեն ապագային անոնց. յետոյ, եւ մանաւանդ, պիտի ջանայ որ աշակերտք իրենց հետ տանին մտքի լաւ սովորութիւններ, բաց եւ արթուն իմացականութիւն, պայծառ գաղափարներ, դատողութիւն, խորհրդածելու վարժութիւն, խորհելու եւ խօսելու մէջ կարգ ու ճշդութիւն:

«Նախնական կրթութեան առարկան չէ ընդգրկել ամէն ինչ որ կարելի է գիտնալ իր աւանդած այլազան նիւթոց մէջէն, այլ անոնց ամէն մէկէն աղէկ սորվեցունել ինչ որ ներելի չէ անգիտանալ:»

Անգամ մը որ ուսուցման առարկան սահմանուեցաւ այսպէս, ինքնին կը հասկցուի մեթոտը որուն պէտք է հետեւիլ. այդ մեթոտը չի կրնար ըլլալ ոչ մէքենական հնարքներու շարայարութիւն մը, ոչ աշակերտութիւն մը հաղորդակցութեան առաջին գործիներուն — ընթերցման, գրի, հաշիւի —, ոչ ալ ցուրտ յաջորդութիւնը դասերու որոնք աշակերտին պարզէն ուսման մը այլ եւ այլ գլուխները:

Մինակ մեթոտը՝ որ կը յարմարի նախնական ուսուցման՝ այն է որ փոխն ի փոխ՝ ի հանդէս կը կոչէ ուսուցիչն ու աշակերտները, որ՝ կերպով մը՝ ասոնց եւ ուսուցչին միջեւ կը պահպանէ գաղափարներու անընդհատ փոխանակութիւն մը, այլազան ճապով ձեւերով, հանճարեղ աստիճանաւորումով: Ուսուցիչը կը մեկնի միշտ տղոց գիտցածէն, եւ՝ ծանօթէն անծանօթը, դիւրինէն դժուարը երթալով՝ բերանացի հարցումներու կամ գրաւոր պարտականութեանց շղթայումով, զանոնք կ'առաջնորդէ գրտնելու սկզբունքի մը հետեւութիւնները, կանոնի մը կիրարկումները, կամ փոխադարձաբար, սկզբունքներն ու կանոնները զորոնք արդէն անգիտակցօրէն կիրարկած են:

Ամէն ուսուցման մէջ, ուսուցիչը՝ ի սկզբան,

Նիւթական առարկաներ կը գործածէ, իրերը շօշափել կուտայ եւ կը ցուցնէ, թանձրացեալ իրականութեանց դիմաց կը դնէ տղաքը, յետոյ կամաց կամաց զանոնք կը վարժեցունէ՝ առանց նիւթական օրինակներու օժանդակութեան՝ վերացնելու անոնց գաղափարը, բաղդատութիւն ընելու, հանրացնելու եւ պատճառաբանելու :

Ուրեմն, աշակերտին ուշադրութեան, դատողութեան, իմացական ինքնագործութեան անդադար կոչ ընելով է որ կրնայ յաջողութիւն գտնել նախնական ուսուցումը : Անիկա էապէս իրազննական ու գործնական է . *Իւրեւնիւն*, այսինքն ամէն բանէ առաջ կը վստահի բնական ողջմտութեան, բացայայտութեան զօրութեան, այն ընդածին կարողութեան զոր մարդկային միտքն ունի՝ առաջին ակնարկով եւ առանց ապացոյցի ըմբռնելու, ոչ թէ ամէն ճշմարտութիւնները, այլ ամէնէ պարզ եւ ամէնէ հիմնական ճշմարտութիւնները . *Գործնական*, այսինքն երբեք նկատողութենէ չի վրիպեցուներ թէ նախնական դպրոցին աշակերտները *Կրթական*, գիտական տեսութիւններով, սքօլաստիկ հետաքրքրութիւններով կորսնցնելու ժամանակ չունին, եւ թէ դպրոցական հինգ կամ վեց տարուան կեանքը չափազանց երկար ժամանակամիջոց մը չէ՝ անոնց աւանդելու համար գաղափարներու փոքրիկ սթերըր որուն անհրաժեշտ պէտք ունին, եւ մանաւանդ

ի վիճակի դնելու համար զիրենք որ պահեն զայն եւ աճեցունեն ապագային :

Այս կրկին պայմաններով միայն նախնական ուսուցումը կրնայ ձեռնարկել մտքի դաստիարակութեան ու մշակման . այս ուսուցումը, կերպով մը, իրեն առաջնորդ ունի բնութիւնը . իմացական այլազան կարողութիւնները զուգահեռաբար կը զարգացնէ այն միակ միջոցով զոր իր ձեռքին տակ ունի, այսինքն հրահանգելով զանոնք պարզ, ինքնաբեր, գրեթէ բնազդական եղանակով . դատողութիւնը կը կազմէ, մանուկը առաջնորդելով դատողութիւն ընելու, դիտողութեան ոգին՝ շատ դիտել տալով, տրամաբանութիւնը՝ օգնելով մանուկին ինքնիրեն տրամաբանելու, առանց տրամաբանական կանոնի :

Այս վստահութիւնը մտքի բնական ուժերուն վրայ որոնք զարգանալու կ'սպասեն, եւ այս հրաժարումը բուն գիտական ամէն յաւակնութենէ՝ կը պատշաճին ամէն տարրական ուսուցման . բայց կը պարտադրուի մանաւանդ ժողովրդական նախնական դպրոցին վրայ որ պիտի ազդէ ոչ թէ առանձին առնուած մի քանի տղոց վրայ, այլ մանկական հոծ բազմութեան մը վրայ : Նախնական դպրոցին մէջ ուսուցումը հարկաւորապէս հաւաքական ու միասնական է . ուսուցիչը ինքզինքը չի կրնար մէկ քանիներու նուիրել . ամէնուն նուիրուած է անիկա . իր մանկավարժական գործը պէտք է գնահատուի ամ-

բողջ դասարանին վրայ ձեռք բերուած արդիւնքով եւ ոչ թէ ընտրելագոյն մասին ցոյց տուած յառաջ-դիմութեամբը: Իր աշակերտներուն ներկայացուցած իմացական անհաւասարութիւնները ինչ որ ալ ըլ-լան, ծանօթութեանց եւ ընդունակութեանց նուա-զագոյն չափ մը կայ զոր նախնական ուսուցումը պէտք է աւանդէ ամէն աշակերտաց, հազուադէպ բա-ցառութիւն համարելով զանոնք որոնք անմատոյց կը մնան նոյն իսկ այս նուազագոյն չափին. այս չա-փէն անդին շատ դիւրութեամբ պիտի անցնին ոմանք. բայց նոյն իսկ այդ պարագային, եթէ դասարանին մնացեալ մասն ալ հասած չէ այն կէտին, կրնանք ըսել թէ ուսուցիչը լաւ չէ հասկցեր իր գործը կամ լիովին չէ կատարեր զայն:

Գ. — ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆ

Բարոյական դաստիարակութիւնը իր նպատա-կովը եւ իր էական հանգամանքովը հիմնապէս կը տարբերի դաստիարակութեան միւս երկու ճիւղերէն: ԱՅՍ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆ ՈՒ ԷԱԿԱՆ չԱՆԳԱՄԱՆՔԸ. — Բարոյական ուսուցումը սահ-

մանուած է լրացնելու եւ միաւորելու, բարձրացնելու եւ ազնուացնելու դպրոցին բոլոր ուսուցումները: Մինչդեռ միւս ուսումները կը զարգացնեն, իւրա-քանչիւրը, ընդունակութեանց եւ օգտակար ծանօ-թութեանց մասնաւոր կարգ մը, սա կը ջանայ զար-գացնել մարդուն մէջ նոյն ինքն մարդը, այսինքն սիրտ մը, իմացականութիւն մը, խիղճ մը:

Ատով իսկ բարոյական ուսուցումը կը գործէ ուրիշ շրջանի մը մէջ, բոլորովին տարբեր անկէ յո-րում կը գործէ ուսուցման մնացեալ մասը: Բարոյա-կան դաստիարակութեան զօրութիւնը նուազ կախ-եալ է ուսուցուած ճշմարտութեանց ճշդութենէն եւ տրամաբանական կապակցութենէն քան զգաց-ման սաստկութենէն, տպաւորութեանց կենդանու-թենէն եւ համոզողութեան հաղորդիչ ջերմութենէն: Այս դաստիարակութեան նպատակը չէ ծանօթու-թիւն — առաջին ալ չէ երկրորդը. աւելի կը յուզէ քան կ'ապացուցանէ, որովհետեւ պարտաւոր է ազդել զգայուն էակին վրայ, կը դիմէ աւելի սրտին քան բանականութեան. ձեռնամուխ չըլլար վերլուծելու բարոյական գործողութեան բոլոր պատճառները, այլ ամէնէն առաջ կը ջանայ ի գործ վերածել զայն, կրկնել զայն, դարձունել զայն ունակութիւն մը որ կառավարէ կեանքը: Նախնական վարժարանին մէջ մասնաւոր, գիտութիւն մը չէ այս, արուեստ մըն է. արուեստ ճկելու ազատ կամքը դէպի բարին:

ՈՒՍՈՒՑՁԻՆ ԴԵՐԸ ԱՅՍ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՄԵՋ.

— Դաստիարակութեան այս մասը, ինչպէս նաեւ միւս մասերը, ստանձնած է ուսուցիչը իբրեւ ներկայացուցիչ ընկերութեան. ընկերութիւնը արդարեւ ամենէն ուղղակի շահը ունի որ իր բոլոր անդամները անջնջելի դասերով կանուխէն խելամուտ ըլլան իրենց արժանապատուութեան զգացումին եւ իրենց պարտականութեան ու իրենց անձնական պատասխանատուութեան ոչ նուազ խորունկ զգացումին:

Այս նպատակին համեմու համար, ուսուցիչը ծայրէ ծայր չպիտի սորվեցնէ տեսական բարոյական մը՝ լծորդեալ գործնական բարոյականի մը, իբրեւ թէ գործ ունենար այնպիսի տղոց հետ որոնք զուրկ եղած ըլլային բարոյ եւ չարի նախագոյ ո եւ է գիտելիքէ. ահագին մեծամասնութիւնը, ընդհակառակը, անոր քով կուգան՝ արդէն ընդունած կամ ընդունելու վրայ ըլլալով կրօնական ուսուցում մը որ զանոնք կ'ընտելացնէ Աստուծոյ մը գաղափարին հետ, տիեզերաց հեղինակ եւ մարդոց Հայր Աստուծոյ մը, կ'ընտելացնէ նոյնպէս Քրիստոնէական դաւանանքի մը աւանդութեանցը, հաւատալեացը եւ սովորութեանցը հետ, այս դաւանանքին միջոցաւ եւ այն ձեւերուն տակ որոնք անոր յատուկ են, անոնք արդէն ընդունած են յաւիտենական եւ տիեզերական բարոյականին հիմնական գիտելիքները. բայց այս գիտելիքները անոնց մէջ դեռ նորածիլ եւ դիրա-

բեկ բողբոջի մը պէս են. խորունկ կերպով թափանցած չեն անոնց մէջ, վաղանցուկ եւ շփոթ են, աւելի ընդնշմարուած քան ստացուած, յիշողութեան յանձնուած մանաւանդ քան դեռավարժ գիտակցութեան: Պէտք ունին անոնք, պատշաճ մշակութեամբ մը, հասուննալու եւ զարգանալու: Այս մշակումն է զոր հանրային ուսուցիչը պիտի տայ անոր:

Իր պաշտօնը ուրեմն լաւ սահմանագծուած է. այն է զօրացնել, արմատացնել իր աշակերտաց հոգիին մէջ, անոնց ամբողջ կենացը համար, եւ հանապազօրեայ ունակութիւն դարձնել անոնց մէջ, մարդկային բարոյականութեան այս էական գիտելիքները որոնք կը վերաբերին առհասարակ ամէն վարդապետութեանց եւ անհրաժեշտ պէտք ունին քաղաքակրթեալ ամէն մարդու:

Ուսուցիչը կրնայ ընդ այս պաշտօնը՝ առանց անձնական յարում կամ հակառակութիւն ունենալու եւ ոչ մէկուն հետ դաւանանքի այլազան հաւատալիքներէն որոնց կ'ընկերացնեն ու կը խառնեն իր աշակերտները բարոյականի ընդհանուր ըսկզբունքներ:

Ուսուցիչը այս տղաքը կ'ընդունի այնպէս ինչպէս որ կուգան իրեն, իրենց գաղափարներով եւ իրենց լեզուով, այն հաւատալիքներով զորս ընդունած են ընտանիքէն, եւ ուրիշ հոգ չունենար բայց եթէ սորվեցնել թէ ինչպէս կարելի է անոնցմէ հետեւ-

ցընել ինչ որ կը պարունակեն անոնք ամենաթանկագին՝ ընկերական տեսակետով, այսինքն բարձր բարոյականութեան մը խրատները:

ԱՅՍ ՈՒՍՈՒՅՄԱՆ ՅԱՏՈՒԿ ՍՌԱՐԿԱՆ ԵՒ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ. — Բարոյական աշխարհիկ ուսուցումը կը տարբերի ուրեմն կրօնական ուսուցումէն առանց անոր հակառակելու. ուսուցիչը ոչ քահանայի կը փոխարկուի եւ ոչ ընտանեաց հօր, իր ջանքերը կը միացնէ անոնց ջանքերուն, որպէսզի տղան ըլլայ պարկեշտ մարդ մը: Պարտաւոր է պնդել այն պարտականութեանց վրայ որոնք մարդիկը իրար կը մօտեցնեն եւ ոչ թէ այն կրօնական սկզբունքներուն վրայ որ կը բաժնեն զանոնք: Աստուածաբանական եւ իմաստասիրական ամէն վիճաբանութիւն յայտնապէս արգիլուած է իրեն նոյն իսկ իր պաշտօնին բնութեամբը, իր աշակերտաց անչափահասութեամբը, ընտանեաց եւ պետութեան վստահութեամբը. իր բոլոր ճիգը կը կեդրոնացնէ խնդրոյ մը վրայ որ ունի ուրիշ բնութիւն, բայց ոչ նուազ դժուարին է այն պատճառաւ որ գործնական է բոլորովին. այս խնդիրն է՝ տղաքը անցնել բարոյական կեանքի իրական աշկերտութենէն:

Ապագային, երբ քաղաքացի ըլլան, թերեւս բաժանեալ պիտի ըլլան կրօնական գաղափարներով, բայց գոնէ համաձայն պիտի ըլլան՝ գործնականին մէջ՝ որչափ որ կարելի է բարձր դասելու համար կեանքի

նպատակը, միեւնոյն սոսկումը ունենալու համար ամէն ստորին ու զձուձ բաներէ, միեւնոյն սքանչացումը ամէն ազնիւ եւ վեհագի բաներու նկատմամբ, միեւնոյն փափկութիւնը պարտուց զնահատման մէջ, տենչալու համար բարոյական կատարելագործութեան՝ որչափ ալ դժուարին ճիգեր պահանջէ այս բանը, իրենք զիրենք միացեալ զգալու համար բարւոյն, զեղեցկին եւ ճշմարտին ընդհանրական պաշտամունքին մէջ որ է նոյնպէս կրօնական զգացումի ձեւ մը եւ ոչ նուազ մաքուր ձեւ մը:

Մ Ե Թ Ո Տ

ՄԵԹՈՏԻՆ ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՆԴԷՊ ԱՇԱԿԵՐՏԻՆ. — Որպէսզի բարոյական մշակումը, այնպէս ինչպէս բացատրուեցաւ վերը, կարելի ըլլայ եւ ազդու ըլլայ նախնական կրթութեան մէջ, պայման մը անհրաժեշտ է. այն է թէ այս ուսուցումը հասնելու է հոգւոյն խորը, շփոթուելու չէ ոչ կերպով, ոչ բնութեամբ, ոչ ալ ձեւով, բուն դասի մը հետ. բաւական չէ որ աշակերտին տրուին ուղիղ գիտելիքներ եւ անոր աւանդուին իմաստուն առաժներ, պէտք է յաջողուի անոր մէջ փթթեցնելու զգացումներ անչափ ճշմարիտ եւ անչափ զօրեղ որ օգնեն անոր օր մը, կեանքի պայքարին մէջ, յաղթելու կրից եւ մոլութեանց: Ուսուցիչէն կը պահանջուի

ոչ թէ զարդարել տղուն յիշողութիւնը, այլ յուզել սիրտը, զգացնել անոր՝ ուղղակի փորձով մը՝ բարոյական օրէնքին վեհութիւնը. բաւական է միայն եթէ ըսենք որ գործածուելիք միջոցները չեն կոնար նման ըլլալ գիտական դասընթացքի մը կամ քերականութեան միջոցներուն: Անոնք պէտք է ըլլան ոչ միայն աւելի ճկուն եւ աւելի զանազան, այլ աւելի ջերմին, աւելի յուզիչ, աւելի գործնական, նուազ վարդապետական, եւ բնութեամբ աւելի ծանր իր ամբողջութեանը մէջ:

Ուսուցիչը բնաւ երբէք մտքէն հանելու չէ թէ իր գործը պիտի ըլլայ մանկան մէջ կազմել բարոյական միտք մը, սրացնել զայն, երբեմն ուղղել զայն, միշտ ամրապնդել. եւ, յաջողելու համար ասոր մէջ, ապահովագոյն տրամադրելի միջոցը վարժապետի մը համար, որ կարճ ժամանակ մը միայն ունի այսքան երկար գործի մը համար՝ է շատ հրահանգել, եւ ծայրայեղ խնամքով մը, խղճի այս փափուկ գործիքը: Թող սահմանափակուի էական կէտերուն մէջ, թող համառօտ խօսի, բայց յստակ, բայց պարզ, բայց հրամայական եւ համոզիչ կերպով միանգամայն: Պարտաւոր է մէկ կողմ դնել այն ընդլայնումները որոնք աւելի բարձր ուսուցման մը պիտի յարմարէին, իր ջանքը պիտի ըլլայ միտքել՝ տղուն սրտին ու մտքին մէջ, զոր բարոյական կեանքին համար կոռուելու կազմելու

ձեռնամուկս կ'ըլլայ, իր ջանքը պիտի ըլլայ միտքել գեղեցիկ օրինակներ, լաւ տպաւորութիւններ, առողջ գաղափարներ, առողջարար սովորութիւններ եւ ազնիւ տենչեր, ամէն ալ բաւական մեծաքանակ. որպէսզի տղան դպրոցէն տանի, տարրական ծանօթութեանց իր դոյզն ժառանգութեանը հետ, աւելի թանկագին գանձ մը, ուղիղ խիղճ մը:

ՄԵԹՈՏԻՆ ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՆԴԵՊ ՎԱՐԺԱՊԵՏԻՆ. — Երկու բան յատկապէս կը յանձնարարուի վարժապետաց: Մէկ կողմանէ, որպէսզի տղուն մտացը մէջ խորին կերպով դրոշմուի բարոյական օրինաց այս յարգանքը որ ինքնիրենը առանձինն ամբողջ դաստիարակութիւն մըն է, առաջին անգամ պէտք է որ իր նկարագիրովը, իր վարքովը, իր լեզուովը, ուսուցիչը ինքն ըլլայ օրինակներէն ամէնէն համոզիչը: Ուսուցման այս կարգին մէջ, ինչ որ սրտէն չի բղխիր՝ սրտին չազդեր: Վարժապետ մը որ խրատներ կ'արտասանէ, որ պարտուց վրայ կը խօսի առանց համոզման, առանց ոգեւորութեան, իր աշխատութիւնը չէ որ ի գուր կը վատնէ միայն, աւելի գէշ բան մը կ'ընէ. բարոյականի դասընթացք մը կանոնաւոր, բայց ցուրտ, գոհիկ եւ չոր, բարոյական չուսուցաներ, վասնզի սիրելի չընէր զայն:

Ամենէն պարզ զրոյցը որուն մէջ տղան անակընկալ կերպով մը կը լսէ ծանր շեշտ մը, միակ ան-

կեղծ բառ մը, աւելի կ'արժէ քան մեքենական դասերու երկար շարք մը:

Միւս կողմանէ, — եւ գրեթէ հարկ չկայ բանաձեւել այս պատուէրը — վարժապետը՝ իբր յոռի գործէ մը, պիտի խոյս տայ ամէն բանէ որ իր լեզուին կամ իր շարժմանը մէջ կրնայ վիրաւորել իր խնամոցը յանձնուած տղոց կրօնական հաւատալիքները, ամէն բանէ որ կրնայ խանգարել անոնց միտքը, ամէն բանէ որ մատնանիշ կրնայ ընել զինքը՝ իբրեւ յարգանաց կամ վերապահման զանցառու ոեւէ կարծիքի մը հանդէպ:

Միակ պարտականութիւնը որուն կապուած ըլլալու է — եւ այս պարտականութիւնը հաշտ է ամէն հաւատալիքի յարգանացը հետ — կը կայանայ գործնական եւ հայրական կերպով մը հսկելուն մէջ իր աշակերտաց բարոյական զարգացմանը միեւնոյն հոգածութեամբ որով կը հետեւի անոնց դպրոցական յառաջադիմութեանցը. պէտք է որ անոնց ամէնուն նկատմամբ ալ պարտազանց համարի ինքզինքը եթէ՝ որչափ որ իմացական դաստիարակութեան համար ըրած է, նոյնչափ ալ աշխատած չէ նկարագրի դաստիարակութեան համար: Ասով է, միայն, որ ուսուցիչը արժանի պիտի ըլլայ Դաստիարակութեան տիտղոսին, եւ նախակրթութիւնը՝ անուանը:

Ա. — ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶ

Մարմնոյն զանազան մասերը սխաղեմադիկ կերպով զօրացնելու համար, պէտք է դիմել մարմնամարզի մը որ գիտական հիմքու վրայ հաստատուած ըլլայ: Այդ մարմնամարզը չէ դասական մարմնամարզը որ, թէեւ շատ յարմար ըմբիշներ հասցնելու, բայց չի նպաստեր մարմնոյն ընդհանուր զարգացման: Բանաւոր մարմնամարզի մը նպատակը չէ 'ի վիճակի դնել տղան ծանր բան մը վերցնելու, կռիւի մէջ յաղթելու իր ընկերներուն, կամ թէ զանոնք չալկած պտըտցնելու: Բանաւոր մարմնամարզին նպատակն է, նախ, զարգացնել եւ զօրացնել տղուն բոլոր գործարանները, և երկրորդ, աւելցնել տղուն կորովը եւ նպաստել անոր կամքին դաստիարակութեան: Կը հետեւի թէ բանաւոր մարմնամարզին նպատակը չէ ըմբիշներ հասցնել, այլ հասցնել հաւասարակշիւ, քաջառօղջ, արիասիրտ, իրենց մարմնոյն և բարոյականին հոգածու, հետեւաբար, իրենց ընտանիքին, հայրենիքին և մարդկութեան օգտակար անհատներ:

Այսօր ապացուցուած է բանաւոր մարմնամարզին բարերար ազդեցութիւնը ընդհանուր առողջութեան, կեցուածքին, միտքին և բարոյականին վրայ:

Այս տեսակ մարմնամարզի մը պէտք ունի մանչն ինչպէս աղջիկը, քաղաքացին ինչպէս գիւղացին: Պէտք է որ գիւղացի ծնողք միանգամ ընդ միշտ 'ի բաց թօթափեն սա մտածումը թէ՝ իրենց տղաք

պէտք չունին մարմնամարդի, թէ՛ անոնք պէտք եղածէն աւելի մարմնամարդ կ'ընեն տան և արտերուն մէջ: Մարմնամարդ կ'ընեն, այո՛, բայց այդ մարմնամարդը չսրբագրեր անոնց ծանրաշարժութիւնը և տձեւութիւնը. արդ, դիւրաշարժութիւնը կարեւոր յատկութիւն մ'է գիւղացիին համար, առանց խօսելու մարմնամարդին ընձեռած այն միւս օգուտներուն վրայ որոնք յիշուեցան վերը: — Դալով կնոջ, անիկա էրիկ մարդուն չափ պէտք ունի կանոնաւոր կերպով զարգացած մարմնոյ մը, թէ՛ մայրութեան յոգնութիւններուն դիմագրաւելու համար և թէ՛ ցեղին ազնուացման տեսակէտէն:

Հոս յանձնարարուած մարմնամարդական գրութեան առաւելութիւններէն մէկն ալ այն է որ անիկա կրնայ կատարուիլ առանց գործիքի, դաշտին, մարգագետնին, դառարանին մէջ:

Վերջապէս, այդ մարմնամարդը հաւասարապէս կը յարմարի թէ՛ մանչերու, թէ՛ աղջկանց, թէ՛ և տարիքի և սեռի համեմատ վարժութեանց տեսակը կը փոխուի առաւել կամ նուազ:

1. Դաստիարակը պէտք է հոգ տանի որ հրահանգները կատարելապէս աղէկ կերպով կատարուին:

Առանց այս պայմանին, մարմնամարդի դասերը ապարդիւն պիտի մնան:

2. Դաստիարակը չպիտի անցնի նոր հրահանգի մը, մինչև որ նախորդը յարմար կերպով կատարուած չըլլայ բոլոր աշակերտներուն կողմանէ:

3. Երբ հրահանգ մը գէշ կատարուած է բազ-

մաթիւ աշակերտներու կողմանէ, դաստիարակը պէտք չէ անոնցմէ իւրաքանչիւրին զատ զատ ուղղել տայ սխալը, այլ հաւաքաբար, բոլոր աշակերտներուն: Առ այս, դաստիարակը՝ կամ ինքն անձամբ կը սրբագրէ, կամ աշակերտներէն մէկուն միջոցաւ:

4. Աղէկ է որ իբր օրինակ և իբր դաստիարակին օգնական, ծառայէ մարմնամարդի համար ամէնէն աւելի յարմարութիւն ցոյց տուող աշակերտներէն մէկը:

5. Դաստիարակը պէտք է հոգ տանի որ աշակերտները շատ ուշադիր ըլլան իր խօսքերուն:

Դաստիարակը պէտք է խնայէ իր ոյժը և ձայնը՝ ինչ ինչ հրամաններու համար գործածելով ձեռքի շարժում կամ սուրիչ:

6. Դաստիարակը շատ սէր և եռանդ ցոյց պէտք է տայ դասաւանդութեան մէջ: Եթէ դաստիարակը անտարբեր կերպով և ակամայ պիտի աւանդէ դասը, աւելի աղէկ է որ տղաք երթան ազատ կերպով խաղան: Շատ աւելի պիտի օգտուին անոնք այդ խաղերէն քան թէ առանց համոզման և անտարբեր կերպով տրուած մարմնամարդի դասերէն:

Միւս կողմէն, աշակերտները պէտք է հասկնան թէ որոնք են իրենց կատարած հրահանգներուն բնախօսական օգուտները, որպէս զի հաճոյքով և համոզմամբ կատարեն զանոնք:

7. Մարմնամարդի ատեն, տղաք պէտք չէ կրեն ոչ մարմինը սեղմող հագուստ և ոչ ալ վերարկու:

8. Մարմնամարզի դասի պահուն տղաք ոչ ծով ըլլալու են, ոչ նոր ճաշած և ոչ ալ շատ անօթի:

9. Աւելի աղէկ է ամէն օր 10-20 վայրկեան մարմնամարզ ընել տալ (այս պարագային, հրահանգները մաս առ մաս ընել տալով) քան թէ աւելի երկար ատեն և չաբաթը մէկ երկու անգամ:

10. Դասը պէտք է սկսի չափաւոր հրահանգներով, որոնք պէտք է հետզհետէ աւելի ուժովնան, մինչև դասսփամուն երկու երրորդ մասը, յետոյ աւելի պիտի մեղմանան, այնպէս որ դասին վերջը ամբողջ մարմինը հանգարտած ըլլայ:

11. Կարելի եղածին չափ, այնպիսի հրահանգներ ընտրել որոնք մարմնոյն միայն մէկ մասը զարգացնելու չձգտին, այլ ամբողջ գործարանները. ուրիշ բառերով, հրահանգները կարելի եղածին չափ համադրական ըլլան, և ոչ վերլուծական:

12. Հրահանգներու դժուարութիւնը աւելցնելու համար, բաւական է փոփոխել սկզբնական դիրքը. օրինակի համար, ձեռքը ծոծրակին կամ — աւելի ուժով — թեւերը գլխուն վերև տարածել, փոխանակ ձեռքերը ազդրերուն վրայ դնելու:

13. Մարմնոյն մէկ մասով շարժում մ'ըրած ատեն, պէտք է պահել, կարելի եղածին չափ, կանոնական դիրքը՝ մարմնոյն միւս մասերուն մէջ:

14. Հիմնական դիրքը առնելու համար, տղան մարմինը ուղիղ պիտի բռնէ, ոտքերը ուղղանկիւնաձև, թեւերը մարմնոյն քով, ձեռքերը՝ տափաբակ և մատները իրարու մօտեցուցած: Ուժով ետ պիտի տանի ուսերը առանց զանոնք վեր հանելու:

ներս չպիտի քաշէ փորը՝ առանց յետոյքը դուրս ցցելու. գլուխը բարձր պիտի բռնէ, առանց չափազանցութեան, ծնօտը ներս քաշելով:

15. Երբ դաստիարակը «դադար» հրամայէ, բոլոր աշակերտները միեւնոյն սրունքը պէտք է առաջացնեն, և միւս սրունքին վրայ կրթնին՝ ամբողջ իրենց մարմինը թուլ ձգելով:

16. Ձեռքերը ազդրերուն վրայ դնելու համար, պէտք է մատները իրարու միանան դէպ յառաջ, ըթամատերը դէպի ետև:

17. Ձեռքերը ծոծրակին վրայ դնելու համար, մատները պէտք է իրարու մէջ անցնին, այլ իրենց ծայրերով իրարու դպչին: Գլուխը դէպի առաջ չպիտի երթայ, բարձր պիտի պահուի, արմուկները ուժով դէպի ետ պիտի երթան՝ այնպէս որ կուրծքը լայննայ:

18. Ձեռքերը ուսերուն վրայ դնելու համար, պէտք է ուսերը ետ մղել և միեւնոյն ատեն արմուկները կարելի եղածին չափ իրարու մօտեցնել:

Այս էական սկզբունքները դաստիարակաց ուշադրութեան յանձնելէ վերջ, իբր առաջնորդ՝ հոս կը նշանակենք, զանոնք բացատրելով, այն հրահանգները որոնք հիմը կը կազմեն բանաւոր մարմնամարզին: Այդ վարժութեանց կարգը պէտք է փոխել:

ՀՐԱՀԱՆԳ Ա. — Բազուկներու կողմնակի բարձրացում. — Մարմնոյն տալ հիմնական դիրքը (տես վերը, թիւ 14): Թեւերը վեր հանել կողմնակի, ափերը վար, քիչ մը դադար, յետոյ վար իջե-

ցընել թեւերը և սկզբնական դիրքը տալ անոնց։
Երբ թեւերը կը բարձրանան, խորունկ կերպով չըն-
չել քիթով։ Երբ թեւերը վար կ'իջնեն, արտաշնչել
բերնով։

Աղէկ տարածել և ետ տանիլ թեւերը։ — Այս
հրահանգը կ'արագացնէ չնչառութիւնը և կը զօրա-
ցընէ գլխաւորաբար ուսի և թեւին վերի մասին
մկանունքը։

ՀՐԱՀԱՆԳ Բ. — Ոսկերուն ծայրին վրայ բարձ-
րանալ. — Ձեռքերը ազդրերուն վրայ (տե՛ս վերը
թիւ 16). — Ոտքերուն ծայրերուն վրայ բարձրա-
նալ, քիչ մը դադար, կռունկները գետինը դնել։
— Այս հրահանգը կը զօրացնէ գլխաւորաբար բում-
բերուն մկանունքը։

ՀՐԱՀԱՆԳ Գ. — Գլուխը ծռել. — Ձեռքերը
ազդրերուն վրայ. — Գլուխը ծռել դէպի ետ՝ դան-
դադօրէն, քիչ մը դադար, գլուխը ծռել դէպի
առաջ, դադար, վիզը աղէկ երկարել։ — Այս հրա-
հանգը կը զօրացնէ գլխաւորաբար վիզին մկա-
նունքը։

ՀՐԱՀԱՆԳ Դ. — Գլուխը դարձնել. — Ձեռ-
քերը ազդրերուն վրայ. — Գլուխը դէպի ձախ
դարձնել՝ դանդաղօրէն. դադար. գլուխը դարձնել
դէպի աջ. դադար. — Այս հրահանգը կը զօրացնէ
գլխաւորաբար սրէո-մատոյօսիէն և դռաքեզ կոչ-
ուած մկանունքը։

ՀՐԱՀԱՆԳ Ե. — Բազուկները ծռել եւ տա-
րածել. — Հիմնական դիրք. — Ձեռքերը դէպի
ուսերը տանիլ. թեւերը տարածել կողմնակի. ձեռ-
քերը դէպի ուսերը տանիլ նորէն. թեւերը տարա-

ծել ուղղաձիգ. ձեռքերը դէպի ուսերը տանիլ
նորէն, ձեռքերը տարածել դէպի վար։ — Այս հրա-
հանգը կը զօրացնէ գլխաւորաբար թեւերուն և ու-
սերուն մկանունքը, դիւրաթեք կ'ընէ զանազան
ոսկրագոգերը։

ՀՐԱՀԱՆԳ Զ. — Իրանը ծռել. — Ձեռքերը
ազդրերուն վրայ, ոտքերը իրարմէ հեռու. — Մարմ-
նոյն վերի մասը դէպի առաջ տանիլ, կռնակը
աղէկ մը ներս մտցուցած, յետոյ դէպի ետ, առանց
ծունկերը կքելու և գլուխը վեր բռնելով։ — Կը
զօրացնէ կռնակին և փորին մկանունքը։

ՀՐԱՀԱՆԳ Է. — Կողմնակի խոնարհումներ. —
Ձեռքերը ազդրերուն վրայ, ոտքերը բաց։ — Մարմ-
նոյն վերի մասը դէպի ձախ տանիլ, յետոյ դէպի
առաջ, միայն ուղղաձիգ դիրքով, այսինքն առանց
մէկ ուսը միւսէն աւելի առաջացնելու, առանց
ծունկերը կքելու, գլուխը ուղիղ բռնած։ — Կը
զօրացնէ գլխաւորաբար կողի մկանունքը։

ՀՐԱՀԱՆԳ Ը. — Իրանի գալարումներ. — Ձեռ-
քերը ազդրերուն վրայ, ոտքերը դոց. — Մարմ-
նոյն վերի մասը դէպի ձախ, յետոյ դէպի աջ դար-
ձընել՝ առջեւի կողմէն։ Ծունկերը պիտի բռնել և
ոտքերը միացած։ Ձանալու է որ մարմնոյն ստորին
մասը (ազդրերէն վար) չչարժի։ — Կը զօրացնէ
գլխաւորաբար չեղ մկանունքը։

ՀՐԱՀԱՆԳ Թ. — Սրունկները ծռել. — Ձեռքերը
ազդրերուն վրայ։ — Ոտքերուն ծայրին վրայ բարձ-
րանալ, սրունքները ծռել ոտքերուն ծայրին վրայ
մնալով, նորէն բարձրանալ՝ միշտ մնալով ոտքե-
րուն ծայրին վրայ. կռունկները գետինը դնել։ Սը-

րունքները ծռելու ատեն, ծռակները պետք է աղէկ մը բացուած մնան, իրանը բոլորովին ուղիղ: — Կը զօրացնէ գլխաւորաբար բարձերուն և բումբերուն ձգարիչ մկանունքը և դիւրաթեք կ'ընէ ոսկրագօղերը:

ԶԲՕՍԱՆՔ, ԽԱՂ

1. Խաղերը պատուական միջոց մըն են աշակերտները ուսումնասիրելու: Դաստիարակը, զրօսանքի միջոցին, այս ինչ տղուն մէջ կը գտնէ մինչև այն ատեն իրեն անծանօթ մնացած բարեմասնութիւն մը՝ որմէ պիտի կրնայ օգտուիլ իր կրթիչի գործին մէջ. ուրիշ տղու մը մէջ պիտի գտնէ թերութիւն մը զոր իրմէ ծածուկ պահած էր անոր փութաջան աշխատասիրութիւնը:

2. Բայց որպէսզի դպրոցական խաղերը աշակերտներու բնաւորութիւնը ուսումնասիրելու միջոց մը կարենան ըլլալ, պետք է որ աշակերտները ազատօրէն անձնատուր ըլլան իրենց խաղին, հրակողութեան տակ չզգան ինքզինքնին՝ որպէսզի անոնք երեւին դաստիարակին այնպէս ինչպէս են իրապէս, առանց կեղծիքի: Մնաց որ, հարկադրուած խաղերը հրապոյր չունին, ընդհանրապէս, աշակերտներու համար:

3. Կը հետեւի թէ դաստիարակը պէտք չէ միջամտէ աշակերտաց խաղերուն. կամ, եթէ երբէք միջամտէ, պէտք է որ աշակերտները անոր մէջ տեսնեն պարզ խաղակից մը, և ոչ՝ իրենց դաստիարակը: Եւ որովհետեւ դժուար է որ պարզ խաղա-

կիցի մը ազդեցութիւնը ընէ դաստիարակը իր աշակերտներուն վրայ, դաստիարակը պէտք չէ մասնակցի իր աշակերտներուն խաղերուն, այլ պիտի բաւականանայ դիտելով դանօնք՝ խաղի միջոցին, աշալուրջ հսկելով որպէսզի արկած մը չպատահի և արգելելով՝ յայտնապէս վտանգաւոր խաղերը: — Այսու հանդերձ բարձր դասարաններու աշակերտաց խաղերուն, կամ մանաւանդ սքօրֆներուն, կրնայ և պարտի մասնակցիլ դաստիարակը:

4. Եթէ դաստիարակը, ընդհանրապէս, պէտք չէ մասնակցի իր աշակերտներուն խաղերուն, պարտի, սակայն, քաջալերել դպրոցական խաղերը, որովհետեւ պատուական միջոց մըն են անոնք դաստիարակութեան: Ստուգիւ, բացօդի խաղերը մարմնամարզական ընտիր հրահագներ են, որովհետեւ կը մարզեն թոքերը՝ առողջապահական լաւագոյն պայմաններու մէջ, կը զօրացնեն մկանունքը, կանոնաւոր շարժումներ ընել կուտան անգամներուն, կը սրեն զգայարանքը և ջղալին դրութիւնը, ամբողջ մարմնոյն, շարժու ձեւերուն, գնացքին կուտան շնորհ, վայելչութիւն, դիւրաթեքութիւն: Բարոյական տեսակէտով, խաղերը կը դաստիարակեն կամքը, կուտան յանդգնութիւն, յարստեւութիւն, անձնավստահութիւն, ձեռներէյ ոգի, կը մշակեն համերաշխութեան ոգին, կը սովորեցնեն հրամայել առանց ամբարտաւանութեան և հնազանդիլ առանց ստրկութեան: Վերջապէս խաղերը առանց ազդեցութեան չեն մտքին վրայ ևս, որուն դատելու կարողութիւնը կը զարգացնեն:

ՁԵՌԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ

(Մանչ Տղայոց)

1. Դպրոցին պարտականութիւնն է մանուկին մէջ բոլորանկատ զարգացունել մարդն ամբողջ. այսինքն ընդլայնել և ամրապնդել իրաց ծանօթութիւնը. ուղղել կամքը և մշակել աշակերտին դեղեցկագիտական զգացումը:

2. Այս նպատակին հասնելու համար շատ կարեւոր միջոց մըն է ձեռական աշխատութիւնը որ իբր նոր ոյժ կը ներկայանայ մեզի և զոր հարկ է անպատճառ մտցունել դպրոցին մէջ:

Ձեռական աշխատութիւնը կը ծառայէ.

Ա. իրաց ծանօթութեան. քանզի աւելի պայծառ ու աւելի ճշգրիտ կը դարձնէ զայն առարկայից յօրինումովը, ինչպէս նաև դիտողութեամբը այն յատկութեանց և օրինաց որոնք կը տիրեն նախնական նիւթին ձեւակերպումին մէջ.

Բ. կամքին զարգացման և առաջնորդութեան. քանզի կ'աւելցունէ վճռողական ոյժը, կուտայ ունակութիւն յարատեւ աշխատութեան, կը ճանչցունէ այն հաճոյքը զոր այս զբաղմունք կրնան հայթայթել, կը խափանէ այն մոլութիւնները որոնք անդարմանելի աւերներ պիտի գործէին՝ ֆիզիքական, իմացական և բարոյական եռակի սահմաններուն մէջ.

Գ. Կ'աճեցունէ ձեւի զգացումը և կը մշակէ զեղեցկագիտական իմացողութիւնը. քանզի թանձրացեալ իրերու կը պատշաճեցունէ՝ արդէն ստաց-

ուած ծանօթութիւնները. պատշաճեցում որ դեռ առաջի գործաւորին դիւրութիւն կ'ընծայէ՝ լաւ ընտրուած օրինակներու գործածութեամբ աւելի ճշգրտութիւն ձեռք բերելու՝ ի մասին ձեւին բնութեան ու զեղեցկութեան:

3. Ձեռքը պէտք է առաջնորդէ մտքին, և միտքը պէտք է առաջնորդէ ձեռքին:

4. Ձեռական աշխատութիւնը պէտք է ամբողջացուցիչ մասը կազմէ մարմնակրթանքին. պէտք է ըլլայ մարզանք մը ձեռքին ու աչքին համար:

5. Որովհետեւ նախնական վարժարանին մէջ տրուած ամէն խնամքներու կէտ նպատակին ընդհանուր դաստիարակութիւնն է. կը հետեւի ուրեմն թէ ամէն ուսուցում որ չի հետամտիր այս արդիւնքին հասնելու և կը ձգտի մասնաւորութեան, վնասակար կը դառնայ ընդհանուր զարգացման: Ձեռական աշխատութեան դասերը փոխարկուելու չեն արհեստագիտական դասերու:

6. Ձեռական աշխատութիւնը և դպրոցական աշխատանոցը պէտք է նպաստաւոր ազդեցութիւն մը ունենան տղոց դաստիարակութեանը վրայ և փոքր հասակէն, ծնուցանեն անոնց մէջ յօժարութիւն կատարելու պարզ ու պարկեշտ զբաղումներ:

7. Ձեռական աշխատութիւնը պէտք է հաւասարակշռութիւն հաստատէ մտաւոր գործունէութեան և ֆիզիքական գործունէութեան մէջ, և իբր օժանդակ ծառայէ ընդհանուր ուսուցման՝ նուազ ցամաք և աւելի կենդանի դարձունելով զայս:

8. Ձեռական աշխատութիւնը դաստիարակին կը հասկցունէ աւելի ճշգրիտ կերպով մը, իր աշա-

կերտին ընդունակութիւնները և թոյլ կուտայ անոր որոշելու աւելի վատահօրէն այն ճամբան որուն հարկ պիտի ըլլայ հետեւիլ :

9. Դպրոցին մէջ ձեռական աշխատութեամբ, կանուխէն տղուն կը ներշնչուի յարգանք աշխատութեան և աշխատաւորին նկատմամբ :

10. Զեռական աշխատութիւնը մանուկին կը հայթայթէ, ո՛չ միայն խմացական օգուտ մը, այլ և անոր կ'ընծայէ նիւթական առաւելութիւններ : Գործաւորները աւելի ճարտար կ'ըլլան, կրնան աւելի բարձր ձգտումներ տածել, և 'ի փոխարէն իրենց աշխատութեան արդիւնքին՝ տենչալ աւելի բարձր թոշակի :

11. Դպրոցին մէջ ձեռական աշխատութիւն մտցունելով կը բարձրացունենք ժողովրդական ամբօխին ընկերական մակարդակը : Բոլոր աշխատաւորները կարող կ'ընենք լրացունել՝ աւելի խոհականութեամբ և աւելի քաջատեսութեամբ, կեանքի պարտականութիւնները և տիրանալ օր մը իրենց անկախութեան՝ արտադրիչ ընկերութիւններ կազմելով կամ ուրիշ միջոցներ գործածելով :

Մ Ե Թ Ո Տ

Մարդ ստեղծուած է գործելու համար . բայց ոչ թէ աննպատակ գործելու համար : Բան մը արտադրելու համար կ'աշխատի : Եթէ որոշ նպատակի մը համար չաշխատցունենք զանի, չուտով կը յոգնի, ակամայ կ'աշխատի և վերջապէս կը դադրի :

Այս պատճառաւ, ուսուցիչը չեն բաւականա-

նար իրենց աշակերտաց աւանդելով միմիայն սկզբունքներ . այլ անմիջապէս ետքը կը ջանան այդ սկզբունքներուն գործադրութիւնն ընել տալու : Տղայ մը անմիջապէս որ սորվի քանի մը գիր ճանչնալ, կարգալ կուտանք անոր, անմիջապէս որ սորվի քանի մը թիւեր համբել ու կարգալ, խնդիրներ լուծել կուտանք անոր : Նոյն իսկ յաճախ կը փոխենք կարգը, գործադրութենէն կ'սկսինք նախ, անկէ հետեւցնելու համար սկզբունքը :

Պէտք է նաեւ ամէն աշխատութեան մէջ ի նկատի ունենալ մարդուն բարոյական մէկ տրամադրութիւնը որուն դէմ ամէն մաքառում անօգուտ է : Մարդ ոչ միայն կ'աշխատի արտադրելու համար, այլ մանաւանդ կարելի եղածին չափ շուտ վայելելու համար իր աշխատութեան արդիւնքը :

Նոյն իսկ կը հրճուի միմիայն ի տես իր աշխատութեան, զոր օրինակ ի տես տախտակին զոր յղկեց, երկաթի կտորին զոր դարբնեց, կամ ակօսին զոր գծեց . վասն զի գործաւորը, ինչ կարգի ալ պատկանի, իր երեւակայութեանը մէջ խտացեալ կը տեսնէ ապագայ արդիւնքը որ գոհացում պիտի տայ իր փափաքներուն :

Այս պատճառաւ, երբ տղայ մը միջակօրէն հրահանգուած է քանի մը ձեռական, հաշուական, գեղագիտական սկզբունքներու, պէտք է չինել տալ անոր առարկայ մը որուն մէջ կիրարկուած տեսնէ տղան այդ սկզբունքը, և որ իրեն սեպհականութիւնն ըլլայ . անով շատ երջանիկ պիտի զգայ ինքզինքը, ընտանիքն ալ անմասն չպիտի մնայ այդ երջանկութեան :

ՕՐԻՆԱԿ. — Ձեռագործական աշխատութեան ամենէն լաւ մեթոտը անօգուտ կը մնայ՝ եթէ ուսուցիչը իրեն օժանդակ չունի օրինակներու հաւաքածոյ մը, որ կազմուած պէտք է ըլլայ մանկավարժական պահանջմանց համեմատ, այսինքն պէտք է տրամաբանական, պատճառաբանեալ եղանակաւ մը, ներկայացնէ մեթոտին համադրութիւնը, աստիճանաբար գործադրէ սկզբունքը և յաջորդաբար ներկայացունէ այլազան դժուարութիւնները, գըլխաւոր զուգադրութիւնները և ամենէն գործածական յօրինումները:

Այդ հաւաքածոն պէտք է կազմեն գործածական առարկաներ, մանուկին ընտանի շրջանակէն ընտրուած՝ տունէն, դպրոցէն ու դաշտէն. դգալ, գրիւ, վառարան, — քարետախտակ, գիրք, գրասեղան, — բաճ, արօր, սայլ:

Շատ օգտակար դիտողութիւն մը. — Գծագրութեան և ձեռական աշխատութեան դասերը համընթաց քաղելու են, այնպէս որ օգնեն իրարու:

Ձեռական աշխատութեան ոչ մէկ առարկայ պէտք է յօրինուի, եթէ նախապէս տղան մասնաւոր յատուկ տետրակի մը մէջ չէ շինած՝ իբրեւ օրինակ ծառայելիք առարկային երկրաչափային գծագրութիւնը, ուղղաձիգ հատածը և հորիզոնական հատածը:

ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ. — Ձեռական աշխատութեան նպատակն ըլլալով օժանդակել տղուն ընդհանուր դաստիարակութեան և ոչ թէ մասնաւոր արհեստի

մը պատրաստել զանի, հարկ չի կայ որ մասնագէտ արհեստաւոր մը կոչուի այս դասն աւանդելու:

Նոյն ինքն ուսուցիչը կրնայ ստանձնել այս դասը և զայն աւանդել արդիւնաւորապէս. կը բաւէ որ իր տրամադրութեան տակ ունենայ աղէկ շարակարգուած օրինակներու հաւաքածոյ մը, և գիտնայ զանազան գործիքներու գործածումը, տեղեակ ըլլայ գլխաւոր զուգադրութեանց, ամենէն սովորական յօրինումներու, որպէս զի կարող ըլլայ օգտուի վարել աշակերտաց ձեռական աշխատութիւնները:

Արհեստագէտ գործաւորներ նախնական վարժարանին մէջ շատ միջակ ուսուցիչներ պիտի ըլլային և չպիտի յաջողէին բաւական յստակութեամբ, բաւական ճշդութեամբ և բաւական համբերութեամբ ցոյց տալ այս աշխատութեանց տարրական գործողութիւնները: Այս սկզբնական ուսուցումը շատ քիչ հրապոյր պիտի ունենար անոնց համար:

Ընդհակառակը, ուսուցիչները հաճոյքով կը զբաղին այդ ուսուցմամբ և ընդհանրապէս կը յաջողին:

Ի հարկին չորս հինգ շաբթուան գործնական ուսումնասիրութիւն մը կարող պիտի ընէ գիրենք գոհացուցիչ պայմաններու մէջ ուսուցանել ձեռական աշխատութիւնը:

ՉԵՌԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ

(Աղջկանց)

Այն հայեցակէտը, զոր ունեցանք մանչ տղոց ձեռական աշխատութեան համար, պիտի տիրէ նոյնպէս աղջկանց ձեռական աշխատութեան մէջ: Աշխատութիւնը պիտի ունենան գլխաւորապէս դաստիարակիչ հանգամանք, և պիտի հետեւին նոյն մանկավարժական սկզբունքներուն զորոնք յիշեցինք արդէն ի վերեւ:

Էականը պիտի նախադասուի երկրորդականին, կար, կարկտուք, գուրպայ, գործնական պարզ հանդերձեղէնի ու ձերմակեղէնի ձեւում և յօրինում. ահա քանի մը բառով, այն աշխատութիւնները որոնցմով պէտք է զբաղեցունել աշակերտուհիները, որպէս զի ապագային տանտիկին և մայր ըլլան, չի շուարին իրենց պարտականութեանց կատարմանը մէջ, և սիրով ձաշակով լրացունեն զանոնք՝ առանց պէտք ունենալու ատոր համար դիմել ուրիշին օգնութեան:

Այս ընդհանուր ականարկէն ետքը, աւելորդ չենք համարիր քանի մը բառով գծել այն ընթացքը որուն պիտի հետեւի վարժուհին դասարանին մէջ.

1. Վարժուհին կը հսկէ աշակերտուհեաց կեցուածքին, որպէս զի առողջութեան փնտսակար դիրք մը չառնեն:

2. Յետոյ կը բացատրէ դասին նրւթը, երբեմն տախտակին վրայ գծելով և ցոյց տալով օրինակները որոնց նմանութիւնը պիտի արտադրեն:

3. Իր բացատրութիւնները կրկնել կուտայ մէկ կամ երկու աշակերտուհիներու և կը հրաւիրէ զանոնք որ իրենց կարողութեան փորձը տան հրամայուած աշխատութեան մէջ՝ իրենց ընկերակիցներուն ներկայութեան:

4. Անգամ մը որ ապահով ըլլայ թէ դասը հասկցուած է, սկսիլ կուտայ աշխատութիւնը՝ ամէնուն:

5. Վարժուհին պէտք չէ անկարեւոր համարի իրադիտական ծանօթութիւններ տալ աշխատութեան մէջ մտած նիւթոց ամէն մէկուն վրայ. դերձան, ասեղ, բուրդ, կերպաս, կտաւ, ևն:

6. Այս աշխատութեան միջոցին, վարժուհին կը պտըտի գրասեղաններուն շարքին մէջ, և հասարակաց սխալները կը սրբագրէ հրապարակաւ, իսկ իւրաքանչիւրին սխալները մասնաւոր կերպով, առանձին:

7. Դասին վերջին մասը կը նուիրուի Յուշատետր-նկարատետրի (ալպոմ) կազմութեան: Աշակերտուհիներէն ամէն մէկը կ'ունենայ գծագրութեան թղթով շինուած մեծադիր տետրակ մը, որուն մէջ, հետզհետէ կը հաստատէ իր աւարտած ձեռագործը և կը կատարէ դասին վերաբերեալ ձեւագծումները, կը թուագրէ զանոնք և կուտայ ի ստորեւ պատշաճ համառօտ բացատրութիւններ:

8. Ձեռական աշխատութեան դասերը, Առանձին տնտեսութեան ուսուցումը, և, եթէ կարելի

է, խոհարարական պարզ հրահանգներ փոխն ի փոխ
աւանդուելու են աղջկանց՝ տեղական պէտքերու և
առողջահական պահանջմանց սահմաններուն մէջ:

ԳԾԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՊԱՏԱԿԸ

Գծագրութեան ուսումնովն է մանաւանդ որ կը
զարգանայ ու կը զօրանայ տեսանելիքը, մեր հինգ
զգայարանաց ամենէ կարեւորն ու ամէնէ հիմնալին:

Ձեռքը, որ մեր ամէն գործողութեանց շատե-
րուն մէջ անհրաժեշտ օժանդակ մըն է, կը կատա-
րելագործուի աչքին հետ, և՛ գծագրութեան մի-
ջոցաւ, աւելի ճապուկ, աւելի դիւրաթեք ու աւելի
ապահով կը դառնայ:

Գծագրութեան գլխաւոր նպատակն է ուրեմն
նախ կրթել աչքն ու ձեռքը, այս երկու գործիք-
ները, զորս գործնական կեանքի մէջ կը գործա-
ծենք ամէն վայրկեան, և յետոյ սորվեցունել մեզի
մեր խորհուրդը յայտնել գիծերու միջոցաւ:

Սակայն, ձեռքը կրթելով ու աչքը մարդելով
հանդերձ, գծագրութիւնը կը նպաստէ՝ տղուն հաս-
կըցնելու գեղեցկին պայմանները և արուեստին
սկզբունքները: Ասկէ զատ՝ աւելի աշխոյժ և աւելի
ուղիղ կ'ընէ երեւակայութիւնը:

Միեւնոյն ժամանակ, այս ուսումը կը համա-
պատասխանէ մանուկին մէջ ամէնէ աւելի չեշտուած
հակամիտութիւններէն մէկուն, քանի որ ամէն տը-
ղայ կը սիրէ պատկերը և տենդագին հետաքրքրու-
թիւնով հետամուտ կ'ըլլայ անոր:

Գծագրութեան վարժութիւնները իրենց կիրա-
ռումը և օգտակարութիւնը դպրոցէն իսկ կ'սկսին
ցոյց տալ՝ գրավարժութեան ու երկրաչափութեան
դասերուն մէջ: Մատիտը գործածելու վարժուած
աշակերտներն են որ ամէնէն գեղեցիկ գիրը կու-
նենան և երկրաչափական ամէնէն մաքուր ձեւա-
գծումները կը կատարեն:

Բայց գլխաւորաբար ապագային մէջ է որ երբ
արհեստաւոր դառնայ՝ պիտի քաղէ գծագրութեան
օգուտը: Շատ մը արհեստներ անհրաժեշտ կերպով
այս ճիւղին ծանօթութիւնը կը պահանջեն, և այսօր
հեռագնտէ կ'աւելնայ թիւն այն արհեստաւորներուն
որոնք իրենց դռները չեն բանար գծագրութեան
անվարժ գործաւորներուն առջև:

Երկրագործին ալ օգուտ մը կ'ընծայէ՝ արդեօք
գծագրութիւնը: — Այս մասին տարակուսելու հա-
մար, պէտք էր բոլորվին անգիտանալ կեանքի պայ-
մանները որոնց տակ կ'ապրին գիւղացիները: Ո՞րն
է այն հողագործը որ երբեմն պէտք չունենայ աչքէ
անցունելու յատակագիծ մը կամ քարտէզ մը, վա-
րելու շինութիւն մը և հսկելու անոր վրայ: Նոյն իսկ
եթէ պարզապէս գործիք մը չինել տալու պէտքը
զգայ, այն պարագային ալ՝ հասկցնելու համար իր
միտքը և լրացունելու համար իր բացատրութիւն-
ները՝ կը պարտաւորի յաճախ դիմել մատիտին:

Թղթի կտորի մը վրայ աճապարանքով ուր-
ուագրուած մի քանի գիծեր շատ անգամ աւելի
լաւ կը հասկցնեն մեր գաղափարը քան թէ ամէ-
նէն մանրամասն բացատրութիւններ: Ամէն օրուան
փորձառութիւնը կը հաստատէ այս բանը:

Գծագրութեան ուսուցման մէջ ուսուցիչը ինչ նպատակ պիտի ունենայ ուրեմն: Անտարակոյս այդ նպատակը չը պիտի ըլլայ՝ նկարչի կոչում ունեցող տղաքը երեւան բերել, արուեստագէտներ կազմել, այլ օգտակար դառնալ առ հասարակ ամէն տղոց՝ անոնց իւրաքանչիւրին դիւրամատչելի և պատշաճ ուսուցում մը աւանդելով: Պէտք է նախ ջանայ ուրեմն դպրոցականին աչքն ու ձեռքը կազմել, անոր մէջ գեղեցկին ճաշակը զարգացնել, յետոյ կարող ընել զանի յատակագիծ մը մեկնելու և կազմելու, վերջապէս գործիքներու ուրուագիւրներ գրծելու, կամ օրինակի մը համաձայն, կամ բնական նէն, և կամ երեւակայութեամբ:

Մ Ե Թ Ո Տ

1. Գծագրութեան առաջին վարժութիւնները կրնան ծառայել իբր նախապատրաստութիւն գրավարժութեան դասերուն, որոնք կ'սկսին գծերով ու երկրաչափական ձեւերով և այնպէս մը յառաջ կը տարուին որ սկսնակ մանուկը առաջնորդէն գրելու ընթերցանութեան տիպար-բառերը կամ այբուբենի տառերը:

2. Իր առաջին շրջանին մէջ՝ գծագրութիւնը, ուրեմն, ամենէն առաջ սերտ առնչութիւն մը պիտի ունենայ գրի սկզբունքներուն և երկրաչափական տարրերուն հետ: Այս պատճառաւ ուսուցիչը, այս դասերէն օգուտ պիտի քաղէ տղոց ճանչցունելու գիծերուն տեսակներն ու անունները. եռանկիւն, քառանկիւն ու բազմանկիւն ձեւերն իրենց առանձ-

նայատկութիւններով ու անուններով: Իրաց վրայ պիտի ճանչցունէ տղուն՝ երկրաչափական ձեւերէն ամէն մէկը, և ցոյց պիտի տայ միանգամայն թէ ինչպէս կը ներկայացուին անոնք գծերով:

3. Առաջին շրջանին մէջ, ուսուցիչը պիտի գործածէ սպում կամ ձեռքով գծուած օրինակներ. ասոնց ներկայացուցած առարկաները աշակերտներուն պիտի ցուցունէ՝ բացատրելու համար միայն օրինակին նշանակութիւնը, դիտել ու բաղդաթել տալով օրինակն ու առարկան:

Բայց երբ տղաքը հեռանկարի մէկ քանի դիտելիքներ ստանան, կրնայ այն ատեն գծագրել տալ ուղղակի առարկաներու կամ քանդակներու վրայէն: (Տես հատուած 7):

4. Ուսուցիչը երբեմն երբեմն պէտք է թելադրէ գծագրելի նիւթեր՝ առանց աշակերտին աչքին դիմացը դնելու ուէ օրինակ: Զոր օրինակ, կրնայ առաջարկել որ շինեն ուրուագիծը կամ յատակագիծը պատուհանի մը, գործիքի մը, շէնքի մը, որոնց գլխաւոր հիմնակէտերը կ'որոշէ խնամով: Կրնայ նաև պահանջել աշակերտէ մը որ իր ընկերակիցներուն թելադրէ օրինակ մը: Թելադրեալ գծագրութեան այս հրահանգներով տղան կը սորվի գիծերուն անունները և գծագրական լեզուին տարերքը: Անոնք միջոց մը կ'ըլլան միանգամայն մշակելու երեւակայութիւնը և ճաշակը:

5. Վերջապէս յիշողութեան հրահանգներ կըրնան իբր օժանդակիչ միջոցներ՝ իգործ դրուել գծագրութեան ուսուցման մէջ: Այս նպատակաւ, պէտք է պահանջել աշակերտներէն որ առանց օրինակի

չինհն, թուղթի կամ քարէ տախտակի վրայ, այնպիսի նիւթեր զորս արդէն ընդօրինակած են: Յիշողութեամբ կատարուած այս գծագրութիւններով ուժգնօրէն պիտի արթննայ իրենց ուշադրութիւնը և պիտի գրգռուի իրենց վերլուծական ոգին: Այս կերպով պիտի վարժուին մօտէն տեսնելու, քննելու և վերլուծելու իրենց աշխատութիւնը: Աւելի լաւ յիշելու համար այս ձեւերը, պիտի պարտաւորութիւն հասկնալ զանոնք և ազէկ խելամուտ ըլլալ անոնց:

6. Թելադրեալ գծագրութեան և յիշողութեամբ արտագրութեան այս հրահանգներուն վրայ կարելի է օգտակարապէս աւելցունել՝ որոշեալ նիւթի մը վրայ հարողութեան հրահանգներ: Այսպէս դիւրին պիտի ըլլայ աշակերտաց ընդունակութիւնները դատել և իրենց ճաշակն ու կարողութիւնը գնահատել:

7. Թղթի վրայ տպագրուած օրինակը կամ գրատախտակին վրայ գծուած օրինակը աշակերտաց աչքին դիմաց դնելը միայն բաւական համարելու չէ, այլ անոնց ներկայութեան, ուսուցիչը ինք գծելու է նորէն օրինակը գրատախտակին վրայ հարկ եղած դիտողութիւնները ընելով չինուած մասերուն վրայ: Անկէ ետքն է որ աշակերտները ընդօրինակելու են օրինակը՝ տրուած կանոններուն համաձայն:

8. Երբ աշխատութիւնն աւարտի, ուսուցիչը արագ ակնարկ մը կը նետէ աշակերտաց գործերուն վրայ կը մատնանշէ այն սխալները զորս աշակերտաց մեծ մասը ըրած է միանգամայն. իսկ մասնա-

ւոր սխալները կը մատնանշէ ամէն մէկուն զատ զատ՝ գրասեղաններուն անցքերուն մէջ պտտելով:

ԳՐԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Դպրոցական առողջապահութիւնը տակաւին որոշապէս չէ վճարած թէ ուղղորդ գիրը թէ հակեալ գիրը յանձնարարելի է:

2. Բայց գիրին տեսակէն աւելի տղուն մարմնոյն գիրքը կարեւորութիւն ունի, ոչ միայն գրավարժութեան, այլ և դպրոցական բոլոր աշխատութեանց առեւ: Ուստի դաստիարակը մեծ հոգ պիտի տանի որ աշակերտը ուղիղ նստի նստարանին վրայ, և՛ առանց ձանձրանալու՝ պիտի ուղղէ աշակերտաց մարմնական յոռի գիրքերը:

3. Նոյն տեսակէտով, դաստիարակին պարտականութիւնն է յանձնարարել որ ակնաբոյժի մը խնամոց ենթարկուին կարճատես աշակերտները, այսինքն ամէն այն աշակերտները որ չեն կրնար 5 մետր հեռաւորութենէն կարդալ 7 հազարամեզր բարձրութեամբ տպագրական տառեր:

4. Դաստիարակը, եթէ կարելի է, դասէն առաջ գրատախտակին վրայ կը գրէ օրինակը:

5. Այդ օրինակը հետեւակ կամ անիմաստ խօսք մը պէտք չէ ըլլայ, այլ բարոյական առած մը կամ գործնական գիտելիք մը, տղուն մտքին կամ սրտին խօսող խօսք մը:

6. Աշակերտ մը բարձրաձայն կը կարդայ օրինակը, և դասը կ'սկսի խօսակցութեամբ մը օրինակին իմաստին վրայ:

7. Յետոյ դաստիարակը բացատրութիւններ կուտայ դասին նիւթը կազմող տառերը գրելու կանոններու մասին, և աշակերտներուն կրկնել կուտայ իր բացատրութիւնները:

8. Հիմա կարգը եկած է օրինակը ընդօրինակելու: Դաստիարակը կը յորդորէ տղաքը, իրենց մարմնոյն և տետրակին տալու յարմար դիրքը, այսինքն՝ ողնասիւնն ու գլուխը ուղիղ բռնել, սեղանին եզրէն 5-6 հարիւրորդամեղը հեռու:

9. Դաստիարակը կը կենայ աշակերտներուն դէմը, գրիչը բռնած բթամատով և միջամատով, ցուցամատը վեր հանած: Աշակերտները նոյն դիրքով կը բռնեն գրիչը՝ ձեռքերին վեր բռնած, որպէսզի դաստիարակը կարենայ աղէկ տեսնել ամէնքը:

10. Դաստիարակին հրամանին վրայ, ցուցամատերը կը խոնարհին, և աշակերտները, որ յարմար դիրքով բռնած են գրիչը, կ'սկսին գրել: Միայն մէկ ճող պիտի գրեն ու յետոյ կանգ պիտի առնեն:

11. Մինչդեռ աշակերտները կը գրեն, դաստիարակը կը դիտէ իւրաքանչիւր աշակերտի աշխատութիւնը, դիտողութիւններ կ'ընէ, կը քաջալերէ, կը սրբագրէ տղայոց տետրակներուն վրայ՝ գործածելով աշակերտին գրիչը, որպէսզի տղան գիտնայ թէ յանցանքը գրիչինը չէ: Դիտուած ընդհանուր թերութիւնները ընդհանուր սրբագրութեան մը տեղի կուտան՝ գրատախտակին վրայ: Դիտուած բոլոր թերութիւնները մեկ անգամեւս պէտք չէ սրբագրել, այլ ամէն մէկ անգամուն մէկ կամ երկու թերութիւն միայն: Պէտք է բացատրել թէ ինչ բանի

մէջ կը կայանայ դիտուած թերութիւնը, ինչ են անոր պատճառները և որո՞նք են այդ թերութիւնը չգործելու միջոցները: Ամբողջ դասի միջոցին, դաստիարակը պէտք է տղայոց կամքին դիմում ընէ, ուղղել տալու համար մարմնոյն, տետրակին կամ գրիչին դիրքը: Երբ աշակերտները գոհացուցիչ կերպով գրեն մէկ տողը, կը հրաւիրուին գրել երկրորդ տող մը. այս երկրորդ տողին աւթիւ, դաստիարակը աշակերտներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ուրիշ մէկ կամ երկու թերութեանց վրայ զորս արդէն դիտած էր առաջին տողին մէջ, բայց որոնց վրայ չէր խօսած: Յետոյ երրորդ տող մը, ապա չորրորդ տող մը, և այսպէս շարունակաբար: Քանի տող որ կրնան գրել դասաժամու միջոցին:

Ե Ր Վ

1. Ա. և Բ. տարիներուն մէջ, ուսուցիչը կ'ընտրէ դիւրին և հաճելի կտորներ:

2. Ուսուցիչը նախ կամաց կամաց կ'երգէ կտորը, յետոյ մաս առ մաս կրկնել կուտայ զայն ամէնէն աւելի յարմարութիւն ունեցող աշակերտներուն և վերջապէս ամէնուն:

3. Աշակերտաց շնչառութեան և ձայնի արտաբերութեան ուշադրութիւն կը դարձունէ ուսուցիչը և չի թողուր որ չափէն աւելի պոռան:

4. Ամէն դասի, քանի մը վայրկեան կը նուիրուի ամենազարդ տեսական ծանօթութիւններու ուսուցման, ինչպէս՝ հնգայ (portée), բանալի, չափ և ընթերցում ձայնանիշերու:

5. Վերջապէս, առաջին երկու տարիներուն մէջ, մասնաւոր հոգ կը տարուի տղոց ականջը և ձայնը կրթելու՝ լաւագոյն ու յարմարագոյն եղանակներ լսել ու արտաբերել տալով տղոց: Իսկ երաժշտական կանոններ ու օրէնքներ շատ քիչ չափով միայն կ'աւանդուին: Ինչպէս որ տղան ունէ լեզու մը՝ մօտիկ ընկնով կը սորվի և ոչ թէ քերականական կանոններու միջոցաւ, այնպէս ալ երգել պէտք է սորվի՝ մասնաւոր ունկնդրութեամբ:

6. Դ. Դ. Ե. Զ. տարիներուն մէջ, ամէն մէկ դաս պէտք է բաժնուի երկու մասի. 1. Խաղերգութեան (solfège) մը առթիւ տեսական մի քանի ծանօթութիւններ, 2. Կտորի մը ուսումնասիրութիւնը կամ երգեցողութիւնը:

7. Խաղերգութեան դասերը աստիճանաւոր կ'ըլլան, կամաց կամաց առաջ տանելու է զանոնք առանց անապարանքի, որպէսզի աշակերտները ընտելանան երաժշտութեան առաջին տարերքներուն: Ամէն հրահանգի սկզբնաւորութեան՝ տղաքը կը մեկնին երկմասնեակի (diapason) շէն, կ'երգեն՝ ցածէն բարձր՝ ձայնաշար մը, և՛ բարձրէն ցած՝ ձայնաշար մը, և իրենք իսկ անձամբ կը գտնեն երգաձայնը (ton):

8. Երգերը այլազան կ'ըլլան, հատրնտիր ձաշակով և բարոյալից: Կարելի է այս տարիներուն մէջ ընտրել երկձայն խմբերգներ:

9. Աշակերտները մասնաւոր տետրակի մը մէջ կ'ընդօրինակեն զանոնք:

10. Դիւրին երգերը կ'ուսուցուին իբր կիրառութիւն խաղերգութեան դասերուն: Իսկ դժուարիները կ'ուսուցուին ունկնդրութեամբ:

ԲՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲՆԱՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՔ

1. Ա. և Բ. տարիներուն մէջ, բնական և բնապատմական գիտութեանց ուսուցումը կ'աւանդուի Իրագիտական դասերու ձեւով: Որոշեալ նիւթի մը վրայ խօսակցութիւն կը բացուի, և տղաք թեւադրիչ հարցումներու միջոցաւ կ'առաջնորդուին ամբողջական խօսքերով բացատրելու ինչ որ արդէն գիտեն այդ նիւթին վրայ: Ուսուցիչը միմիայն կարգի կը դնէ ու կ'ամբողջացնէ պատասխանները, իր բոլոր ճարտարութիւնը հարցումներ ընելու եղանակին մէջն է. պէտք է խօսակցութիւնը վարէ առանց անօգուտ շեղումներու մէջ մոլորելու: Քանի՛ խօսի, գրատախտակին վրայ հետզհետէ պէտք է գրէ կարեւոր բառերը որոնք դասին յատկագիծը կը կազմեն ի վերջոյ:

2. Որչափ որ կարելի է, բուն իսկ առարկաները, դպրոցական միւսէնէն առնուելով, տալու է տղոց ձեռքը, որպէսզի ուղղակի գիտեն զանոնք և որոշ գաղափար մը կազմեն անոնց վրայ: Ի հարկին միայն պատկերներ կամ գրատախտակին վրայ շինուած գծագրութիւններ գրաւելու են բուն առարկաներուն տեղը:

3. Իրագիտութեան դասին մէկ ամփոփումը կարելի է զրուցագրել տալ աշակերտաց, անոնց ուշադրութիւնը դարձնելու համար խօսակցութեան մէջ գործածուած գլխաւոր բառերուն վրայ:

4. Նոյն իսկ երեմն, դասին նիւթը կրնայ առիթ ընծայել շատ պարզ շարադրութիւն մը ընել

տալու (առարկայի մը նկարագրութիւնը, գործածութիւնը, ծագումը ևն) : Իբր առաջնորդ հարցաբան մը կը տրուի աշակերտաց՝ գաղափարները գըտնելու համար :

Գ. Դ. Ե. և Զ. տարիներուն մէջ .

1. Վերջին դասին վրայ հարցումներ ընելէ ետքը, ուսուցիչը նոր նիւթը կը բացատրէ՝ գրատախտակին վրայ գծուած յատակագծի մը հետեւողութեամբ :

2. Տղոց արդէն ծանօթ եղած բաներէն կը մնկնի՝ նոր ծանօթութիւններ տալու համար անոնց, և մանաւանդ վարժեցունելու համար զանոնք որ ուշադրութեամբ դիտեն իրենց շուրջը գտնուած իրերը : Գիտութեանց ուսուցումը շատ գործնական պիտի ըլլայ : Իրաւ է թէ իրողութիւնները պէտք է բացատրուին տեսական մի քանի գիտելիքներով . բայց շուտով վերադառնալու է կիրառութեանց : Էական կէտն է մանուկին մէջ մշակել «այն հետաքրքրութիւնը որ յառաջընթացն է կրթութեան», ճշմարտութեան այն սէրը որ ապագային պիտի չի թողու իրեն՝ գոհանալ սնտոյ խօսքերով և հաւատ ընծայել նախապաշարմանց ու աւանդամուլ խորհուրդներու :

3. Ուսուցման դիւրութեան համար, ուսուցիչը իրեն օժանդակ կ'առնէ բուն իսկ առարկաներ, պատկերներ, բնական պատմութեան տախտակներ, գրատախտակին վրայ շինուած ուրուագիծներ և պզտիկ գործիքներ զորս ինք անձամբ կը չինէ տըղոց օգնութեամբը :

4. Դասէն ետքը, ամփոփումը զրուցագրել կուտայ Գ. և Դ. տարիներու աշակերտաց :

5. Իսկ գալով Ե. և Զ. տարիներու աշակերտաց, ասոնք իրենք կը շարադրեն դասին ամփոփումը՝ հետեւողութեամբ այն ծանօթագրութեանց զորս դասի միջոցին իրենք կ'առնեն : Այս բանը դիւրին կ'ըլլայ անոր համար որ տղաք ընդհանրապէս կը սիրեն գիտութիւնը, և աւելի դիւրին մանաւանդ եթէ ուսուցիչը շատ շուտ չի խօսի, եթէ ճիշդ ու ճիշդ հետեւի յատակագծի կարգին, և եթէ կարեւորն ըսէ միայն ու շատ յստակ ըլլայ իր բացատրութեանց մէջ :

6. Այս շարադրութեան սրբագրութիւնը բերանացի կ'ըլլայ՝ հաւաքական կերպով . ամէն մէկ կէտ շատ մը աշակերտաց կողմանէ կը կարգացուի և ի հարկին կ'ուղղուի :

Տղաք իրենց շարադրութեան թերիները կը լրացնեն և հարկ եղած փոփոխութիւնները կը կատարեն :

7. Գիտութեանց ուսուցման հետ առնչութիւն ունի դպրոցական միւսէտնին կազմութիւնը և պետոյսներուն կազմակերպութիւնը :

Միւսէտնը կը պարունակէ զանազան առարկաներ, պատկերներ, պզտիկ գործիքներ որոնք ընդհանրապէս կը ծառայեն իրադիտութեան դասերուն : Ամենալաւ արդիւնք կուտայ միւսէտնը երբ աշակերտները իրենք անձամբ յանձնառու ըլլան անոր պահպանութեանը :

Գալով դպրոցական պտոյսներուն, ասոնք ալ այն առաւելութիւնը ունին որ տղաքը ուղղակի նոյն իսկ իրաց հետ հաղորդակցութեան մէջ կը գնեն : Բայց իրապէս բեղմնաւոր կ'ըլլան այն պայմանաւ

միայն որ նախատեսուին ու պատրաստուին, այսինքն չատ որոշ նպատակ մը ունենան և գրաւոր շարադրութեան նիւթ դառնան: Միայն թէ ուսուցիչը պէտք չէ չափէն աւելի դիմէ այս միջոցին, որպէսզի չ'ըլլայ թէ աշակերտները լուրջ ուսումնասիրութիւններու ճաշակը կորսնցնեն և զուարճութեանց անձնատուր ըլլան:

8. Բնական Գիտութեանց ուսուցումը ի՞նչ դիտողութեանց որ առիթ ընծայեց և ի՞նչ հանգամանքով որ ներկայացաւ, Երկրագործութեան և Պարտիզպանութեան ուսուցումն ալ նո՞յն դիտողութեանց առիթ կ'ընծայէ և նո՞յն հանգամանքով կը ներկայանայ:

Վերջին դասին վրայ հարցումներ ընելէ ետքը, ուսուցիչը նոր նիւթը կը բացատրէ՝ գրատախտակին վրայ գրուած ուրուագծին համաձայն: Աւելի ճշգրտութեան համար, ցոյց կուտայ իրերը որոնց վրայ կը խօսուի կամ այն պատկերները որոնք այդ իրերը կը ներկայեն:

9. Եթէ փորձարկութեանց համար ուսուցիչը իր տրամադրութեան տակ դաշտ մը ունենայ, ուսուցումը լաւագոյն արդիւնքներ կուտայ, քանզի ամէն տեսական կանոններ գործնականապէս կ'ապացուցուին: Եթէ փորձարկութեան գետին մը չկայ, դպրոցական պտոյտները, իբրև իրադնական ուսուցման միջոց, կարեւոր համարուելու են:

10. Ուսուցիչը պէտք չէ բաւականանայ իր աշակերտաց դիտել տալով՝ երկրագործական, պարտիզպանական աշխատութիւններն ու արդիւնքները, այլ զանոնք մասնակից ընելով այդ

աշխատութեանց՝ հրահանգելու է հետզհետէ, և գիւղական կեանքին քաղցրութիւնները ճաշակել տալու է անոնց:

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. Աշխարհագրութիւնը պէտք է ծառայէ դիտողութեան ոգին մշակելու: Առ այս, աշխարհագրութեան դասը պէտք է ըլլայ թանձրացեալ և դէմ յանդիմանական: Ամէն անգամ որ կարելի ըլլայ, շրջագայութեանց միջոցաւ պէտք է աւանդել այս դասը, տեղւոյն վրայ ցոյց տալով աշխարհագրական երեւոյթները:

Իսկ երբ հարկ է դասարանին մէջ մնալ, դըպրոցը պէտք է ունենայ իր աշխարհագրական պատկերները, ինչպէս նաև մոգական լապտերը հանդերձ լուսանկարուած տեսարաններու, անասուններու, բոյսերու, մարդկային ցեղերու, բնական րաններու, շէնքերու, ևն. հաւաքածոյով: Մնաց որ, սովորական առարկաներէ ալ կարելի է օգուտ քաղել՝ աշխարհագրութեան դասը դէմ յանդիմանական ընելու համար: Բաց աստի, դպրոցին աշխարհագրական թանգարանը պէտք է պարունակէ գլխաւոր քարերու նմոյշներ, ծանօթ բրածոներ և հանքեր:

2. Աշխարհագրութիւնը պէտք է ծառայէ տեսնալու ոգին մշակման: Առ այս աշխարհագրութեան դասը պէտք է արդիւնքէն, իրողութիւններէն մեկնի և երթայ դէպի պատճառները, շղթայէ

զանոնք և այս կերպով վարժեցնէ միտքը՝ կազմելու ընդհանուր գաղափարներ, այսինքն այն գաղափարներն որոնք միայն իրօք կրթիչ արժէք մը ունին: Աշխարհագրութիւնն է ուսումնի ո՛չ այնքան երկրին, որքան ուսումնի ֆիզիքական միջավայրին ազդեցութեան՝ մարդուն վրայ, և մարդուն հա՛կազդեցութեան՝ միջավայրին վրայ: Քաղաքական աշխարհագրութեան բանալին ֆիզիքական աշխարհագրութիւնն է և մարդը բացատրելու համար նախ բնութիւնը պէտք է բացատրել: Դաստիարակը պէտք է անդադար պատճառաբանել տայ և հասկցնէ թէ բախտը, դիպուածը գործ չունին աշխարհագրութեան մէջ: Աշխարհագրութիւնը պէտք է ըլլայ զուտ յիշողութեան և երեւակայութեան մեքենական դաս մը:

3. Աշխարհագրութիւնը պէտք է ծառայէ քառոյակա՛ն և ֆաղափացիակա՛ն դաստիարակութեան: Երկու դասեր կը բաժնին աշխարհագրութեան բանաւոր և կրթիչ ուսումնէն. դաս աշխատութեան և դաս համերաշխութեան ու ներողամտութեան:

4. Մանկապարտէզի մէջ աշխարհագրական ծանօթութիւնները կը տրուին պարտէզիկներու միջոցաւ, ուր աւազը, օգնութեամբ ջուրի և տունկերու, կը ներկայացնէ աշխարհագրական ամէնապարզ երեւոյթները:

5. Նախակրթարանին մէջ, աշխարհագրութիւնը, իբր գերազանցապէս թանձրացեալ ուսում, պիտի պահէ իր թանձրացեալ հանգամանքը: Բոլոր աշխարհագրական իրողութիւնները կը խմբուին սա՛ երկու գլխաւոր բաժանումներուն մէջ. 1. Բնական

աշխարհագրութիւն, որ կը պարունակէ գետնին բարձրութիւնը, ցցուածքը (էական իրողութիւն՝ որմէ կը բաժնին միւս երեւոյթներուն շատերը), կլիմայ, ջրագրութիւն, բնական արտադրութիւններ: 2. Քաղաքական աշխարհագրութիւն որ կը պարունակէ ժողովուրդ (ցեղ, լեզու, կրօնք), քաղաքական կազմակերպութիւն և պատմական աշխարհագրութիւն, քաղաքական բաժանումներ և քաղաքներ, տնտեսական աշխարհագրութիւն (ճարտարութիւն, վաճառականութիւն, հաղորդակցութեան գլխաւոր միջոցներ, կրթութիւն, գինւորական ոյժ, ևն.): Պէտք է մեկնիլ, ընդհանրապէս, գետնէն և հասնիլ կլիմային, բոյսերուն, անասուններուն, մարդուն և քաղաքակրթութեան ընդհանուր հանգրուաններուն:

6. Դասը պէտք է ըլլայ տարրական և գործնական, դէմ յանդիմանական, խորհրդածեալ, կենդանի, զերծ ամէն խճողումէ՝ թուականներու և բնակչաց թիւին, աշխարհագրական անուններու, չէնքերու, ևն. տեսակէտէն, իբր պատմական թուական, ամէնէն գլխաւորները միայն: Իբր երկրի կամ քաղաքի բնակչաց թիւ, կարգեր միայն՝ կարեւորութեան աստիճանով (սաչափ միլիոն բնակիչ ունեցող երկիրներ, 500,000էն 1,000,000 բնակիչ ունեցող քաղաքներ): Պատճառաբանեալ բաղդատութիւններ այս մասին:

7. Դասագիրքը յուշարարի մը դերը միայն պէտք է կատարէ: Դասագիրքը կոչուած չէ բնադաստիարակը զերծ կացուցանելու խօսելէ և մանաւանդ խօսեցնելէ, բացատրելէ և մանաւանդ

գտնել տալէ՝ օգնութեամբ ուրուագրին, յատակա-
գիծին, գրատախտակին վրայ գծուած արագօ-
րէն. — Աշխարհագրական ընթերցումներ շերմապէս
յանձնարարելի են:

8. Քարտիսագծութիւնը գծագրութեան դասի
մը ձեւը պէտք է առնէ: Աստիճանի (échelle) գոր-
ծածութիւնն աղէկ մը սորվեցնելէ վերջ, աշակեր-
տէն պէտք է պահանջել ստուերագիրներ. սփեւններ
միայն, և ոչ շողշողուն քարտէսներ, որոնք աւելի
ձեռքի քան մտքի վարժութիւններ են: Աշակերտը
քարտէսը պէտք է գծէ առանց կարկինի և հոգ
պիտի տանի որ իր աշխատութիւնը ըլլայ ճիշդ,
յստակ և պարզ: Քարտիսագծութեան նպատակն
ուրիշ բան է, բայց եթէ թուղթի վրայ յիշողու-
թեամբ ներկայացնել բերանացի դասը:

9. Դասախօսութեան հետեւեալ ձեւը յանձ-
նարարելի կը նկատենք: Դաստիարակը, քանակ
ի ձեռին, կը կենայ քարտէսին քով, և վերջին դա-
սին վրայ ամփոփ հարցումներ ուղղելէ վերջ, ցոյց
կուտայ նոր դասին գլխաւոր առարկաները՝ բա-
ցատրելով ինչ որ պէտք է բացատրել, բայց մանա-
ւանդ կոչում ընելով տղայոց միտքին և սիրտին,
անոնց գտնել տալով ինչ որ կրնան գտնել, դասին՝
կենդանի, թատերական գոյն մը տալով: Յետոյ գրա-
տախտակին վրայ դասին ուրուագիրը կը գծէ, գոյն-
ըզգոյն կաւիճներով: Միեւնոյն ատեն, իւրաքան-
չիւր աշակերտ, իր պզտիկ համր քարտէսին վրայ
կը գծէ, դաստիարակին հետեւելով, այս վերջնոյն
գծած ուրուագիծը:

ՀԱՇԻՒ ՈՒ ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՏԱՒՈՐ ՀԱՇԻՒ

Ա. ԵՒ Բ. ՏԱՐԻՆԵՐ

1. Թուարկութեան առաջին սկզբունքները
իրազնական եղանակաւ կ'աւանդուին տղոց, իրա-
կան առարկաներու միջոցաւ. ինչպէս են փայտիկ,
լուբիայ, գնտակ, ուլունք, ևլն:

2. Մէն մի դասի մէջ, տղաք շատ գործօն
դեր մը կը կատարեն. ուսուցչին նպատակակէտը է
շատ սորվեցնել տղոց, այլ կարելի եղածին չափ
կարճ ժամանակի մէջ կարող ընել զանոնք պզտիկ
հաշիւներ կատարելու. արդ, բազմապատիկ հրա-
հանգներով միայն ձեռք կը բերուի այս արդիւնքը:

3. Մանուկները հաւաքաբար առարկաներ կը
համրեն նախ 1-10, յետոյ 10-100, ևլն: Պէտքի-
սութեամբ կը շարունակուի այս հրահանգը, այ-
սինքն համրանք 2 առ 2, 10առ10, յետոյ հակա-
դարձ գործողութիւն 10էն մինչև 1, 100էն մինչև 1,
միութիւն առ միութիւն, 2 առ 2, 10 առ 10:

4. Միեւնոյն ժամանակ ուսուցիչը կարդալ
կուտայ թուանշանները՝ անոնց ամէն մէկուն լծոր-
դելով այսինչ թուով փայտիկ որոնք անոր (թուա-
նշան) արժէքը ցոյց տան: Կը շարունակէ այս հրա-
հանգը՝ կարդացնել տալով 2 թուանշաններով,
յետոյ 3 թուանշանով թիւեր:

5. Տղաքը անմիջապէս որ համրել սովորին,

կը պատասխանեն մտաւոր հաշիւի խիստ պարզ հարցումներու դորս կը լուծեն նախ առարկաներու միջոցաւ, վերջը առանց անոնց օգնութեան: Որպէսզի վերացումի վարժութիւն: Այսպէս անդգալի աստիճանաւորումով մը աղաքը կ'առաջնորդուին չորս գործողութեանց կատարման:

6. Այն ատեն յաւելման աղիւսակը գոց ընել կը տրուի, հաւաքաբար արտասանել տալով զայն դասին սկիզբը կամ վերջը: Տղաքը կը հասկնան այդ աղիւսակը, քանզի ուսուցիչը՝ փայտիկներու կամ ուրիշ առարկաներու միջոցաւ, կը հաստատէ ինչ որ գոց ընել կուտայ անոնց:

7. Աւելի վերջը, բաղմապատկութեան աղիւսակին ուսումը նոյնպէս կը կատարուի յառաջընթաց հրահանգներով որոնք հասկանալի կը դարձունեն զայն. պարզ թիւերը կը կրկնուին 1, 2, 3, . . . 9, 10 անգամ և անոնց արտադրեալները զբառախտակին վրայ կը գրուին:

Այս երկու աղիւսակները տղոց անհատապէս արտասանել տուած միջոցին, ուսուցիչը կը ծանօթագրէ ամէն մէկուն գիտցած մասերը: Ամենէն դանդաղները քիչ մը ստիպելով, անոնց արժանապատուութեան զգացումները զրգուելով, ուսուցիչը քիչ ժամանակի պիտի կարօտի իր աշակերտաց ամէնուն կատարելապէս սորվեցնելու իրենց աղիւսակները:

8. Դալով մեթրական գրութեան առաջին գիտելիքներուն, անոնք հիմնուած են թուարկութեան ուսման վրայ. 10 փայտիկներ թելով մը միացած, տասնաւոր մը կը ներկայացնեն, աղաքը կը հրաւիրուին նոյնասեռ 10 միութեանց խումբեր

գտնել (երկու ձեռքին մատները 10 աշակերտ, 10 լուցիկ, և ինչ): Ասիկա լաւ մը ըմբռնելէն ետքը՝ քայլ մը միայն կը մնայ տեխնիկական իմաստը հասկնալու:

9. Մեթրական չափերը, ինչպէս և անոնց բաղմապատկիչներն ու ստորաբաղմապատկիչները, տղոց ցոյց կը տրուին ամէն անգամ որ հարկ ըլլայ:

10. Աշակերտները անձամբ երկայնութիւններ, պարունակութիւններ կը չափեն, առարկաներ կը կշռեն, դրամ կը համրեն և ինչ: Ուսուցիչը պէտք չէ խորհի թէ այս վարժութիւնը անհարկի պարզութիւն և անհարկի գործնական հանգամանք մը կուտան դասերուն. դասատունն բացատրութիւնները, որքան ալ յստակ ըլլան, երբէք չի պիտի կրնան բռնել տեղը այն հրահանգներուն դորս աշակերտները իրենք անձամբ կը կատարեն:

Յաջորդ տարիներուն մէջ.

1. Դասերը, միշտ չատ պարզ և քիչ ծանրաբեռնուած, կը բացատրուին բոլորովին զննական եղանակով. երբ պէտք ըլլայ կոտորակներուն վրայ խօսիլ, ուսուցիչը թող կտորներու բաժնէ խնձոր մը, գիծ մը, թերթ մը թուղթ: Մակերեւոյթի կամ ծաւալի վրայ խօսուած ատեն, թող աշակերտները տախտակ մը, պատ մը, տուփ մը, և ինչ. չափեն:

Սակայն սխալ պիտի ըլլայ նոյն ինքն թանձրացեալ առարկաներուն դիմել ամէն անգամ որ անոնց վրայ խօսք ըլլայ: Երբ աշակերտները ընտանեցած են այն սկզբունքներուն որոնք կը բացատրուին ուսուցչին կողմանէ, օգտակար կ'ըլլայ

այն ատեն աւելի վերացեալ պատճառաբանութիւններ պահանջել անոնցմէ :

2. Մտաւոր հաշիւի վարժեցունելու համար զանոնք ամէն օր, խնդիրներու լուծումէն առաջ, քանի մը վայրկեան աստիճանաւորեալ հրահանգներ կատարել կը տրուին :

3. Խնդիրներու լուծման մէջ, ամէն պարզ գործողութիւն մտքով կատարել կը տրուի :

4. Գ. և Դ. տարիներուն մէջ բազմապատկութեան աղիւսակը արտասանել կը տրուի աշակերտաց :

ԳՐԱԽՈՐ ՀԱՇԻԻ

Ա. ԵՒ Բ. ՏԱՐԻՆԵՐ

1. Խնդիրներու ընտրութիւնը խնամով կատարուելու է : Պէտք է կարճ, աստիճանաւորեալ ըլլան, և տղոց հասողութեան յարմար : Առաջին վարժութեանը հափ ուրիշ ուէ բան չի կրնար քաջալերել աշակերտը. ուստի, խնդիրները՝ իմացական ճիշդ մը պահանջելով հանդերձ՝ պէտք է ըլլան մանաւանդ դիւրին քան դժուար :

2. Տիպար վարժութենէ մը կը բղխին այլազան ձեւով բազմաթիւ վարժութիւններ. խնդիրին ամէն եզրերը կրնան իրենց կարգին՝ որոշելի անձանթներ ըլլալ, աշակերտաց յառաջդիմութեան չափով աւելցնելով գործողութեան թիւն ու դժուարութիւնը, այս կերպով, յաջող արդիւնքներ ձեռք կը բերուին : Ընդհակառակն, եթէ խնդիրները ոչ մէկ կապակցութիւն ներկայացնեն, եթէ միշտ

քողորովին նոր երեւան, կը չփոթեն տղուն միտքը վնասութիւն կը պատճառեն անոր :

3. Տիպար խնդիրները լաւ կը բացատրուին. գալով այն խնդիրներուն որոնք ասոնցմէ ետքը կ'առաջարկուին և որոնք առաջիններուն հետ աչքի զարնող առնչութիւն մը կը ներկայացնեն, բաւական է կարգաւ զանոնք և կարգաւ տալ. յետոյ հարցումներ կ'ուղղուին խնդիրին ծանօթ թիւերուն վրայ. «Խնչ կը ներկայացնէ այս ինչ թիւը : Միւսը : Խնչ կուզենք գտնել, ևն » :

Երբեմն կը պատահի որ չափէն մեծ թիւեր՝ խնդիրը լաւ մը ըմբռնել տալու արգելք կ'ըլլան. այս անպատեհութիւնը կը հարթուի՝ առաջարկելով աշակերտաց որ այն թիւերուն տեղ պարզ թիւեր դնեն : Այն ատեն շատ դիւրութեամբ կրնան գտնել այն միջոցները զորոնք պէտք է գործածել հարցումը լուծելու համար :

4. Գրաւոր մէն մի վարժութիւն կը պարուհակէ խնդիր մը որ նախապէս կ'ընդօրինակուի գրատախտակին վրայէն, և մէկ կամ երկու գործողութիւն՝ թանձրացեալ թիւերու վրայ :

5. Լաւ կ'ըլլայ որ իւրաքանչիւր գործողութեան փորձը պահանջուի :

6. Խնդիրներու զանազան մասերուն կարգաւորմանը համար կուտանք օրինակ մը որ, իր յստակութիւնովը, դիւրութիւն կ'ընծայէ ուսուցչին ճիշդ գաղափար մը կազմել շուտով՝ տղուն կատարած աշխատութեանը վրայ :

Արշակ 31 գնդակ ունէր : Խաղալով 15 հատ

կը շահի, յետոյ 7 հատ ալ կը շահի. անկէ ետքը 25 հատ կը կորսնցունէ: Հիմա քանի՞ հատ ունի:

Պատասխան. 28 գնդակ

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ		ԼՈՒԾՈՒՄ	ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆ
31			
15	53	Արեակ ունեցաւ ...	$31+15+7=53$
7	25		գնդակ
—	—	Հիմա ունի	$53-25=28$ գնդակ
53	28		

7. Աշակերտները՝ որոշեալ կարգով մը՝ կը կանչուին, ընելու համար գրատախտակին վրայ կատարուած վարժութեանց սրբագրութիւնը:

8. Խնդիրին թիւերը միայն կը պահուին գրատախտակին վրայ: Ուսուցիչը կը կարգայ բնագիրն ամբողջ և յետոյ նշանակեալ աշակերտին կրկնել կուտայ զայն:

9. Եթէ հարկ ըլլայ, կարգ մը հարցումներով կ'առաջնորդէ զանի խնդրոյն լուծումին, բայց կ'ըզգուշանայ բացատրելէ զայն անոր և նախամեծար կը համարի ուրիշ աշակերտ մը հրաւիրել օգնելու համար առաջինին:

10. Ընդհանրապէս, մէն մի գործողութեան նպատակը խօսքով մը կը նշանակուի, բայց աշակերտներուն կ'ուսուցուի՝ իրենց գաղափարը խտացունել քանի մը բառերու մէջ որոնք կ'արձանագրուին երկրորդ սիւնակին մէջ:

11. Բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին գրատախտակին վրայ. եթէ երկար են, տարբեր

աշակերտներ՝ առանց իրենց տեղէն ելլելու՝ կրնան շարունակել զանոնք, մինչդեռ իրենց ընկերը գրտնուած թիւերը կը գրէ:

12. Խնդիրը սրբագրուելէն ետքը, մէկ կամ երկու աշակերտներ անոր լուծումը կը կրկնեն:

13. Երբ վարժութիւնն աւարտի, աշակերտները մատիտով կ'ուզղեն իրենց պատասխանները եթէ ճիշդ չեն:

14. Ահաւասիկ ուրիշ հնարք մը որով տղաք շուտով կը սորվին կատարել իրենց գործողութիւնները:

Ձոր օրինակ, տրուած ըլլայ բաժանում մը, աշակերտները իրենց տետրակին մէջ կ'օրինակեն զայն: Անոնցմէ մէկը կը հրաւիրուի բարձրաձայն կատարել գործողութիւնը. ամէնն ալ կը հետեւին և կը գրեն նշանակուած թիւերը: Ուսուցիչը ուրիշներ կը հրաւիրէ — մանաւանդ տկարները — գործողութիւնը շարունակելու համար: Այս կերպով, տղաք պարտաւորուած ըլլալով ամենակատարեալ ուշադրութիւն ընելու, վարժութիւնը շատ օգտակար կը դառնայ:

Յաջորդ տարիներուն մէջ.

1. Խնդիրները որոնք Ա. և Բ. տարիներուն մէջ ցոյց տրուած սկզբունքներուն վրայ կ'ընտրուին, վերաբերութիւն պէտք է ունենան կեանքի սովորական պայմանաց, առեւտուրի, տեղական արհեստից, և տղոց պէտք է սորվեցունեն օգտակար գիտելիքներ, արմատիքներու գիներ, թռչակաց սակեր, հունձքի արդիւնք, ևլն:

2. Եթէ ուսուցիչը դասարանին յարմար գիրք մը չունի, կրնայ ինքն անձամբ ընտրանք խնդիրներու հաւաքածոյ մը կազմել՝ տարուէ տարի լրացունելով զայն և փոփոխելով:

3. Բացատրութիւնները կարճ կ'ըլլան. աշակերտին ճիշդ, պայմանաւ միայն որ իր ուժին համեմատական ըլլայ այդ ճիշդ, աւելի օգտակար կ'ըլլայ անոր քան ուսուցիչին դասերը:

4. Ինչ որ էր խնդիրներու զանազան մասանց կարգաւորումը, Ա. և Բ. տարիներուն մէջ, նոյնը կը մնայ այս տարիներուն մէջ ալ: Ե. և Զ. տարիներու աշակերտք միայն կրնան զերծ կացուցուիլ գործողութիւնները ընդօրինակելէ իրենց դասատետրին մէջ:

5. Գրատախտակին վրայ, սրբագրութեան միջոցին՝ տղաք կարգաւ կը կոչուին:

6. Խնդիրը կը կարդայ ուսուցիչը, յետոյ աշակերտը կը կրկնէ զայն՝ գրատախտակին վրայ նշանակուած թիւերուն նայելով միայն:

7. Հարցումներու միջոցաւ տղան կ'առաջնորդուի գտնելու լուծումը զոր կ'ամփոփէ այնքան տողի մէջ որքան որ գործողութիւն կայ:

8. Ամէն գործողութիւնները գրատախտակին վրայ կը կատարուին՝ Դ. և Դ. տարիներուն մէջ. իսկ Ե. և Զ. տարիներու մէջ, կրնան զանց առնուիլ գործողութիւնները. ուսուցիչը պարզապէս արդիւնքները կը նշանակէ:

9. Երբ լուծումն աւարտի, մէկ երկու աշակերտներու կրկնել կը տրուի՝ այդ միջոցին ամէն տղայ կը սրբագրէ իր աշխատութիւնը մատիտով կամ կարմիր մելանով:

10. Եթէ ուսուցիչը պէտք եղածին հափ ժամանակ ունի, կրնայ հետեւեալ կերպով շատցունել հաշուական վարժութիւնները. խնդիր մը կը կարդայ՝ միայն թիւերը գրատախտակին վրայ նշանակելով. աշակերտները իրենց գրատախտակին վրայ կամ սեւագրութեան տետրակին մէջ կը լուծեն զայն, այսինքն նշաններով կ'արտայայտեն անոր լուծումը. բայց որովհետեւ գործողութիւնն չեն կատարեր. քանի մը վայրկեանը կը բաւէ: Այն ատեն գրատախտակին վրայ կը կատարուի լուծումը, և քանի մը բացատրութիւն կը տրուի անոնց համար որոնք չեն յաջողած:

ԵՐԿՐԱԶԱՓՈՒԹԻՒՆ

1. Ա. և Բ. տարիներուն մէջ երկրաչափական գիտելիքները՝ գծագրութեան, ձեռական աշխատութեան և մեքրական դրութեան ուսուցման հետ կը կապակցին:

2. Դ. Դ. Ե. և Զ. տարիներուն մէջ՝ դարձեալ երկրաչափական գիտելիքները կը կապակցին գծագրութեան, ձեռական աշխատութեան և մեքրական դրութեան դասերուն հետ:

Մակերեւոյթներու և ծաւալներու վրայ խօսելով է որ կը յաջողինք տղոց սովորեցնել թէ ինչպէս կատարելու են գործնական երկրաչափութեան սովորական գործողութիւններ:

3. Բայց եթէ այս տարիքները բաւական կը համարենք, միւս կողմանէ երեւմն պէտք է քիչ մը

տեսականի մէջ մտնելով բացատրել գործածուած հնարքներուն պատճառը և պարզ ու յստակ տա-
րադներով ճշդել խտացուելի դանոնք:

4. Ուսուցումը աւելի իրազննական ընելու և աւելի արդիւնք քաղելու համար՝ թուղթէ, խա-
ւաքարտէ կամ փայտէ շինուած մակերեսոյթներու՝
ծաւալներու հաւաքածոյ մը կը գործածուի:

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

1. Ընթերցանութեան առաջին գիրքը պէտք է պատկերազարդ ըլլայ: Տղուն ծանօթ առարկայի մը պատկերը պէտք է տղուն թելադրէ այն բառը որ դասին չուկէտը կը կազմէ: Տղան կը փնտռէ թէ ինչ նշանով ներկայացուած է այն նոր ձայնը՝ զոր կը պարունակէ այս բառը: Յետոյ կը վարժուի կար-
դալ վանկեր և բառեր՝ որ կը պարունակեն նոր ձայնը, որուն արժէքը գիտէ հիմա: Ըսել է, տղան կը կարդայ բառը, յետոյ բառը կազմող վանկը կամ վանկերը, ապա՝ վանկը կամ վանկերը կազմող տառը կամ տառերը: «Ջայնական մեթոտ» կոչուած մեթոտն է զոր կը յանձնարարենք:

2. Հասարակ ընթերցանութեան համար, որ միանգամայն պէտք է ըլլայ բացատրեալ ընթերցա-
նութիւն, դաստիարակը պէտք է հետեւի յետագայ ուղղութեան:

Ա. Դաստիարակը կը ներկայացնէ ընթերցա-
նութեան կտորին նիւթը:

Բ. Դաստիարակը կը կարդայ ամբողջ կտորը,
ինչամեալ առողջանութեամբ:

Դ. Դաստիարակը լաւագոյն աշակերտներուն
կարդացնել կուտայ կտորը, հատուած առ հատուած,
կը բացատրէ բառերուն և խօսքերուն իմաստը, յե-
տոյ ամփոփել կուտայ կարդացուած հատուածին
իմաստը:

Դ. Դաստիարակը ընդհանրացնել կուտայ իւ-
րաքանչիւր հատուածի մէջ պարունակուած դա-
դափարները, բաղդատութիւններ ընել կուտայ,
ծանօթութիւններ կուտայ հեղինակին վրայ, բաղ-
դատել կուտայ կարդացուած կտորը՝ նոյն նիւթին
վրայ գտնուած ուրիշ կտորի մը հետ, ևն:

Ե. Դաստիարակը ամբողջ կտորը կը կարդա-
ցնէ աշակերտներուն՝ առողջանութեան տեսակէ-
տով: Պէտք չէ երբէք կարդացնել աշակերտներուն
կտորը՝ նախորդ վարժութիւնները ընել տալէ առաջ:
Հակառակ պարագային, տղաք գէշ կարդալու կը
վարժուին:

2. Դաստիարակը լեզուի զանազան վարժու-
թիւններ (խմբագրութիւն [ընթերցանութեան կտո-
րին յատակադիծը պատրաստել], քերականութիւն,
ևն) ընել կուտայ՝ ընթերցանութեան կտորին
առթիւ:

3. Աղէկ է որ ընթերցանութեան կտորը աղերս
ունենայ՝ անմիջական կերպով՝ տղուն բնական մի-
ջավայրին հետ. օրինակի համար, այսօր ձիւն կը
տեղայ կամ երէկ փոթորիկ կար. պէտք է ընտրել
այնպիսի հատուած մը որ այս նիւթերուն հետ աղերս
ունենայ (եթէ ընթերցանութեան դասադիրքը դա-

նազան կտորներէ կաղմուած է, և ոչ միակ պատմութենէ մը). նոյնպէս, կրնայ հրդեհ մը կամ ուշագորաւ արկած մը պատահած ըլլալ. առանց նախելու դասագրքին նիւթերուն կարգին, պէտք է ընտրել այն հատուածը՝ որ աղերս ունի այդ արկածին հետ: Բարձր կարգերու մէջ, հոգ չէ որ դէպքը տեղի ունեցած ըլլայ տղուն անմիջական միջավայրէն հեռու. ընդհակառակը, շատ օգտակար է, մասնաւորապէս աշխարհագրութեան ուսման տեսակէտով:

4. Օգտակար է ընթերցանութեան կտորին նիւթը ներկայացնել տալ աշակերտաց՝ ազատ գծագրութեամբ, ինչպէս նաեւ ազատ խօսակցութիւն մը բանալ ընթերցանութեան գրքին պարունակած պատկերներուն վրայ:

5. Եթէ պատահի որ ընթերցանութեան գիրքը պարունակէ այնպիսի կտորներ որոնք անխնամ ոճով գրուած են կամ որոնց նիւթը աշակերտաց հասկացողութենէն վեր է, պէտք է յապաւել զանոնք:

6. Դաստիարակը պէտք է երբեմն երբեմն ընթերցում մ'ընէ իւր աշակերտաց, յետոյ ամփոփել տայ նիւթը: — Երբեմն ալ պիտի հրաւիրէ տղաքը իրենց կարգացած մէկ գիրքին ամփոփումը ընել դասարանին մէջ:

ԲԱՌԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. Ուսմանց զանազան ճիւղերը արդէն անուղղակի դասեր են բառագիտութեան:

2. Բացի այս անուղղակի դասերէն, բառագիտութեան սիսդեմադիկ ուսում մը օգտակար է:

3. Բառագիտական այս սիսդեմադիկ ուսման մէջ, պէտք է խմբել բառերը իմաստի տեսակէտով (անուն, ածական, բայ, մակբայ) և զանոնք սորվեցնել խօսքերու մեջ, և ոչ անշատաբար, կարելի եղածին չափ դէմյանդիմանական մեթոտով:

4. Աղէկ կ'ըլլայ որ բառերու այս խումբերը կապուին ընթերցանութեան կտորին նիւթին հետ: Օրինակի համար, ընթերցումածին նիւթն է հերկը. այդ ընթերցումածին պէտք է կցել բոլոր այն կարեւոր բառերը որ առնչութիւն ունին հերկին հետ: Բառագիտութեան այս սիսդեմադիկ ուսման մէջ, աւելորդ է ըսել թէ՝ գիւղացիին համար գիւղական կեանքը մասնաւոր կարեւորութիւն պէտք է ունենայ:

ՔԵՐԱԿԱՆ ՈՒԹԻՒՆ

1. Քերականութեան առաջին դասերը պէտք է աւանդուին ընթերցանութեան կտորին միջոցաւ:

2. Դաստիարակը ընթերցումածին մէջէն կ'ընտրէ մէկ կամ երկու կանոն, կը բացատրէ, նոյն

կանոնին կամ կանոններուն կիրառութիւնները փընտըռել կուտայ նոյն կտորին կամ արդէն սորվուած ուրիշ կտորներու մէջ, և վերջապէս աշակերտաց կիրարկել կուտայ նոյն կանոնը կամ կանոնները՝ խօսքերու միջոցաւ։ Պէտք է ֆերականութիւնը ուսուցումի շնորհիւ միջոցաւ, և ոչ թէ շնորհիւ՝ ֆերականութեան միջոցաւ. դաստիարակը պէտք է երբեք մոռնայ այդ սկզբունքը։

3. Տարւոյն վերջը, իբր քաղ, օգտակար է համադրել տալ տարւոյն մէջ սորվուած քերականական կանոնները։

4. Այս բացատրութիւններէն կը հետեւի թէ աշակերտները անհրաժեշտ պէտք չունին քերականութեան դասագրքի։ Քերականութեան դասագիրք մը շատ շատ իբր օժանդակ կրնայ օգտակար ըլլալ։

ՎԱՅԵԼԶԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. Կարեւոր է որ աշակերտները աղէկ խօսիլ սորվին, նախ անոր համար որ աղէկ խօսիլը կարեւոր տաղանդ մ'է կեանքին մէջ, յետոյ անոր համար որ աղէկ խօսիլը կ'առաջնորդէ աղէկ գրելու։

2. Հետեւաբար, ոչ միայն բերանացի դասերու առթիւ դաստիարակը հոգ պիտի տանի որ աշակերտները աղէկ խօսին, այլ նաև վայելչախօսութեան մասնաւոր դասեր պիտանի են, ուր աշակերտները խօսին մասնաւորապէս ընտրուած նիւթերու վրայ, ընդհանրապէս նախապատրաստուելէ

վերջ, երբեմն ալ, մասնաւոր ըստ ըստ կարգերու մէջ, յանպատրաստից։

3. Շարագրութեան դասը պէտք է տարածալ ըլլայ։ Պէտք է մոռնալ թէ լեզուի ուսման մէջ, շարագրութիւնը վերջին հանգրուանն է։ Շարագրել տալէ առաջ, պէտք է տղուն սորվեցնել՝ 1. Խօսուած լեզուն հասկնալ, 2. Խօսիլ, 3. Գրուած լեզուն հասկնալ, որուն կը յաջորդէ գրել, այն է շարագրել։

4. Ամէն դասի պէս, շարագրութեան դասն ալ դիմյանդիմանական պէտք է ըլլայ, մասնաւոր կրտսեր դասարաններու մէջ. տղուն ապրած միջավայրէն ընտրուած իրադրական առարկաներ, խաղալիքներ և պատկերներ պէտք է մատակարարեն շարագրութեան առաջին դասերուն նիւթը։ Այդ առարկաները պէտք է տղայոց զգայաբաններուն ենթարկել, ճշդիւ դիտել տալ, վերլուծել տալ առարկային գոյնը, ձայնը, հոտը, համը, շօշափելիքով զգացուելիք յատկութիւնները, ևլն. ևլն. — Պէտք է ուշադրութիւնը կեդրոնացնել տալ մէկ գաղափարի վրայ և այս գաղափարը բացատրել տալ ամփոփ և յստակ լեզուաւ։

5. Ամենամեծ ուշադրութեան առարկայ պէտք է ըլլան շարագրութեան այս նախապատրաստական վարժութիւնները, որովհետեւ այս ճիւղին մէջ տղուն ապագայ յաջողութիւնը անոնցմէ կախում ունի։ Պէտք է մոռնալ թէ ամէնէն «երկարաշունչ» շարագրութիւնն ալ խօսքերու շարագրութիւն մը և ընդհանրապէս մ'է։

6. Տղոց աստիճանական յառաջդիմութեան

համեմատութեամբ, պէտք է վարժեցնել զանոնք հետզհետէ աւելի բարդ խօսքերու, որոնց վերջնական ձեւը պիտի ըլլայ բուն շարագրութիւնը:

7. Պէտք է Սոկրատեան մեթոտով, այսինքն ճարտար հարցումներու և թելադրութիւններու միջոցաւ, ի վեր հանել տալ նիւթերու գլխաւոր, էական մասերը, յետոյ զանոնք շարադասել, ճշխացնել, շեշտել տալ երկրորդական մասերով:

8. Ընդհանրապէս, պէտք է յատակադիծ մը հարկադրել տղուն: Ուսուցչին գործն է դժուարութիւններն աստիճանաւորել, վստահութիւն ներշնչել տղուն իր անձնական ոյժերուն վրայ, յարմար միջամտութեամբ մը թող չտալ որ տղան յուսահատի:

9. Շարագրելու համար, աշակերտներն ամէնէն աւելի դժուարութիւն կ'զգան գաղափարէ մը տարբեր գաղափարի փոխանցման մէջ: Եւ իրաւ ալ, շարագրելու արուեստին ամէնէն փափուկ մասն է այս. որովհետեւ փոխանցումն անզգալի, բնական պէտք է ըլլայ: Այս դժուարութիւնը հարթելու համար, պէտք է հասկցնել տղայոց, բազմաթիւ օրինակներով, թէ կարելորդ է որ իրենց մտքին մէջ համառօտեն վերջին հատուածին տիրող գաղափարը և իրենց մտքին առջև ունենան սկսելիք հատուածին տիրող գաղափարը, ու այդ երկու գաղափարները դէմ դիմաց դնեն կամ միացնեն մէկ երկու կարճ խօսքերով:

10. Աւելորդ է ըսել թէ շարագրութեան նիւթերը աշակերտաց կարողութեան սահմաններէն անդին պէտք է անցնին, պէտք է գործնական նկարագիր ունենան, սովորական կեանքէն ընտրուած

ըլլան: Երբեմն երբեմն, նիւթերը կ'ընտրուին ուսմանց զանազան ճիւղերուն մէջէն, մասնաւորապէս պատմութենէն, աշխարհագրութենէն, գիտութիւններէն, բարոյախօսութենէն և քաղաքացիական ուսումնէն:

11. Պէտք է խստապահանջ ըլլալ որ շարագրութիւնը զրուած ըլլայ մաքուր թուղթի վրայ և խնամեալ գիրով: Էջին վրայ պէտք է ձգուի բաւական լուսանցք:

12. Սրբագրութիւնն ալ կարեւոր կէտ մ'է: Բացարձակ պայման է որ աշակերտն ինկը սրբագրի իր սխալը: Դաստիարակին ճարտարութիւնն է յարմար հարցումներու միջոցաւ տղուն գտնել տալ սխալը: Ապա թէ ոչ, բոլորովին կրաւորական և հետեւաբար ապարդիւն բան մը կ'ըլլայ սրբագրութիւնը: Դաստիարակը պէտք է սրբագրէ ոչ թէ աշակերտին շարագրութիւնը՝ այլ աշակերտին անձը. որովհետեւ շարագրութեան սխալները, մեծաւ մասամբ, մտքի ու կամքի թերութիւններ են: Եւ ճիշդ ասոր համար է որ շարագրութիւնը շատ կարեւոր դաս մ'է, դաստիարակութեան տեսակէտով:

13. Կարեւոր է, նոյնպէս, ամէն մէկ անգամուն ձիայն մէկ խումբ սխալներ սրբագրել, որովհետեւ տղան տասը, քսան սրբագրուած սխալներու վրայ միանգամայն չկրնար կեդրոնացնել ուշադրութիւնը: Պէտք է ընտրել մասնաւորապէս այն սխալները զորս շատ մը աշակերտներ ըրած են:

14. Օգտակար է, եթէ ոչ միշտ, գտնէ երբեմն երբեմն, նիւթին մէկ ընդլայնումը (ուսուցչին կամ հեղինակին կողմանէ) կարգաւ կամ զրուցագրել:

15. Հարկ չկայ որ ամէն դասի՝ դասարանին բոլոր աշակերտաց (մանաւանդ եթէ բաղմաթիւ են) շարագրութիւնները սրբագրուին, բաւական և բանաւոր է իւրաքանչիւր դասի միայն մէկ քանի աշակերտաց շարագրութիւնները սրբագրել, այնպիսի կարգադրութեամբ մը որ բոլոր աշակերտաց շարագրութիւնները սրբագրուին որոշեալ ժամանակի մը մէջ, բայց միեւնոյն ատեն տղաք առաջուց չ'գիտնան թէ իրենց մէջէն որոնց շարագրութիւնները պիտի սրբագրուին: Աւելի ապահովութեան համար, պէտք է ֆոնորոյ մ'ընել թէ բոլոր աշակերտները գրած են իրենց շարագրութիւնները, մասնաւոր հսկողութեան առարկայ ընելով անփոյթները:

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. Աշակերտներն ուշագրութեամբ պէտք է կարդան իրենց ընթերցանութեան գիրքին մէջէն ուղղագրութեան համար ընտրուած հատուած մը՝ որ ընդօրինակուած պէտք է ըլլայ գրատախտակին վրայ:

2. Առէկ կ'ըլլայ որ ուղղագրելի հատուածը ընտրուած ըլլայ անոնց մէջէն՝ զորս աշակերտները գոց գիտեն, որովհետեւ հատուած մը գոց ընելու համար տղան անգիտակցաբար ուշադիր կ'ըլլայ ձեւին:

3. Դաստիարակը կը կարդայ հատուածը:

4. Աշակերտները հատուածը վանկ առ վանկ պէտք է կարդան խմբովին:

5. Դաստիարակը ցոյց կուտայ ուղղագրական դժուար մասերը և կ'ստորագծէ զանոնք: — Ուղղագրական դժուարութիւններ ներկայացնող բառերը գոց հեգել կուտայ վանկ առ վանկ:

6. Աշակերտները խնամով կ'ընդօրինակեն հատուածը իրենց տետրակներուն վրայ, ստորագծուած դժուար տեղերը իրենք ալ ստորագծելով: Թող տալու է որ տղան բառ մ'ընդօրինակած ատեն՝ մեղմ ձայնով կարդայ զայն:

7. Աշակերտները պիտի գոցեն իրենց տետրակները և տախտակին վրայ գրուածը պիտի սրբաբուր:

8. Դաստիարակը պիտի զրուցագրէ՝ բառերը կարդալով վանկ առ վանկ: — Զրուցագրութեան ատեն, երբ աշակերտը հարցնէ բառի մ'ուղղագրութիւնը զոր մոռցած է, պէտք է ըսել:

9. Սրբագրութիւնը պիտի կատարուի անմիջապէս: Սրբագրուած սխալները 10-12 անգամ պէտք է ընդօրինակէ աշակերտը:

10. Միեւնոյն հատուածը պէտք է նորէն զրուցագրել յաջորդ դասին:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

1. Ընթերցանութեան դասերուն մէջ մշակուած կտորներն (արձակ և ոտանաւոր) են որ պիտի ծառայեն արտասանութեան: Կը հետեւի թէ պէտք է երբեք գոց ընել տալ կտոր մը որ նախապէս չէ բացատրուած:

2. Փորձառական հոգեբանութիւնը ցոյց կուտայ թէ կտոր մը այնքան աւելի լաւ և դիւրաւ գոց կը սորվուի՝ որքան աւելի իրարմէ հեռու ըլլան կրկնութիւնները։ Այսպէս, եթէ մէկ ժամուան մէջ պէտք է գոց սորվին հատուած մը, աւելի աղէկ է կէս ժամը մէկ մը երկու անգամ կրկնել զայն քան թէ 15 վայրկեանը մէկ մը չորս անգամ։

3. Փորձառական հոգեբանութիւնը նոյնպէս ցոյց կուտայ թէ հատուած մը գոց սորվելու համար աւելի աղէկ է ամբողջ հատուածը մէկ անգամէն կարդալ, կամ մէկ քանի որոշ մասերու բաժնելով կարդալ զայն, քան թէ բառերը զատ զատ գոց ընելով իրարու ետեւէ։

4. Արտասանութեան դասերուն, դաստիարակը պէտք է յիշէ թէ յիշողութիւնները շատ կը տարբերին մէկ աշակերտէ ի միւս աշակերտ, և թէ կան աշակերտներ որ հակառակ իրենց բոլոր ճիշտութեան գոհացուցիչ կերպով կամ ամբողջովին գոց չեն կրնար ընել կտորը։ Այդպիսիներուն համար ներողամիտ չըլլալ՝ անարդարութիւն և անգթութիւն է։

ՕՏԱՐ ԿԵՆԴԱՆԻ ԼԵԶՈՒՆԵՐ

1. Օտար լեզուներու ուսուցումը երեք շրջաններու կարելի և բանաւոր է բաժնել. 1. խօսիլ, 2. կարդալ, 3. գրել։ Աւելորդ է ըսել թէ տառական իմաստով պէտք չէ մեկնել այս բաժանումները։ Այսպէս, առաջին շրջանին մէջ վարժութեանց առանցքը պիտի ըլլայ խօսելը, իսկ կարդալ և

գրել՝ համեմատաբար նուազ կարեւոր տեղ մը պէտք է գրաւեն։ Նոյն կերպով պէտք է ըմբռնել նաև միւս շրջանները։

2. Դաստիարակին առաջին գործն է աշակերտին ի վիճակի դնել օտար լեզուին ձայները ճիշտ ըմբռնելու և ճիշտ հնչելու։ Կը հետեւի թէ դաստիարակը խնամեալ արտասանութիւն մը պէտք է ունենայ և չներէ բնաւ իր աշակերտաց՝ յոռի արտասանութիւն։

3. Արտասանութեան վարժութիւնները իրենց կիրառութիւնը կը գտնեն խօսուած լեզուին մէջ։ Խօսիլ, այս է առաջին նպատակը օտար լեզուաց ուսուցման՝ դպրոցներու մէջ։ Խօսիլ, այս է նաև օտար լեզուաց բանաւոր ուսուցութեան առաջին շրջանը, սկզբնակէտը։ Ամէն բանէ առաջ, խօսիլ պէտք է սորվեցնել ուրեմն։ Արդ, խօսիլ սորվեցնելու պայմաններն են խօսիլ լսել և խօսիլ։ Հետեւաբար, դաստիարակը պէտք է խօսի և խօսեցնէ։

4. Անթիւ են լեզուի վարժութեանց ատաղձները, միայն աստիճանաւորել պէտք է զանոնք։ Լեզուի առաջին վարժութիւնները գէժ յանդիմանական պէտք է ըլլան։ Աշակերտին ծանօթութեանց շրջանակէն (դպրոց, տուն, մարմնոյն մասերը, զգեստներ, սնունդներ) ընտրուած առարկաներ և նիւթեր, ինպէս նաև խաղալիքներ, պիտի ծառայեն լեզուի առաջին վարժութեանց։ Ասոնց պիտի յաջորդեն պատկերներու վրայ կատարուած լեզուի վարժութիւններ (չորս եղանակները, գիւղը, քաղաքը, գետը, անտառը ևլն)։

5. Առարկաներու և պատկերներու վրայ կա-

տարուած լեզուի վարժութիւնները մեթոտի բա-
նաւոր և յաւաճախաղաց ընթացքի մը հպատակած
պէտք է ըլլան :

Առարկային գլխաւոր մասերուն անունը,
տեղը, թիւը, դիրքը, ինչ նիւթէ շինուած ըլլալը,
որո՞ւ կողմանէ շինուած ըլլալը, գործածութիւնը,
վիճակը կամ գործողութիւնը պիտի մատակարարեն
լեզուի առաջին վարժութեանց նիւթը : Դաստիա-
րակը օտար լեզուաւ պիտի ուղղէ պարզ, յստակ
և համառօտ հարցումներ, որոնց աշակերտը պիտի
պատասխանէ օտար լեզուաւ, ամբողջ նախադա-
սութիւններով : Հետզհետէ, հարցումները պէտք է
նուազին, և աշակերտները պէտք է խօսին աստի-
ճանաբար դժուարացած նիւթերու վրայ, և նկա-
րագրեն զանոնք :

6. Երբ աշակերտները վարժուին խօսուած
լեզուն ըստ բաւականի հասկնալ և խօսիլ, օտար
լեզուին ուսուցման առանցքը կ'ըլլայ ընթերցանու-
թիւնը : Ընթերցանութեան ուսուցման համար պէտք
է հետեւիլ այն մեթոտին՝ զոր ցոյց տուինք Մայ-
րենի լեզուի բաժնին մէջ :

7. Կարեւոր պայման է որ ընթերցանութեան
դասագիրքը գրուած ըլլայ ընթացիկ լեզուաւ և
պարունակէ առօրեայ կեանքէ քաղուած ֆիզիքա-
կան, իմացական, ընկերային նիւթեր :

8. Դասախօսութեան հետեւեալ ձեւը յանձ-
նարարելի կը նկատենք : Աշակերտներն իրենց գիր-
քերը գոցած են : Դաստիարակը յստակ և խնամ-
եալ արտասանութեամբ մը կը կարդայ դասագիր-
քին մէջէն կտոր մը զոր նախապէս ընտրած է :

Եթէ կարդացուած կտորը համապատասխանէ աշա-
կերտաց կարողութեան, տղաք պէտք է հասկցած ըլ-
լան կտորին ընդհանուր իմաստը, փոյթ չէ որ իրենց
անձանօթ բառեր գտնուին անոր մէջ, փոյթ չէ
նոյնիսկ որ ինչ ինչ մասերը մութ, տարտամ մնա-
ցած ըլլան իրենց համար : — Դաստիարակը անգամ
մ'ալ կը կարդայ, և այս անգամ աշակերտները
աւելի արդէկ պիտի հասկնան անշուշտ : — Յետոյ,
կարդացուած կտորը արժօտ կերպով զրուցել կու-
տայ : — Յետոյ, կը բացատրէ, օտար լեզուաւ,
աշակերտաց անձանօթ բառերը : Յետոյ, գիրքերը
բանալ կուտայ և կը կարդացնէ կտորը : — Վերջա-
պէս, նոյն կտորը թարգմանել կուտայ : — Օգտա-
կար է նաև մշակուած ընթերցանութեան կտորը
գոց ընել տալ :

9. Երբ աշակերտները բաւական առաջանան,
բաց ի լեզուին ուսման ծառայող բուն ընթերցա-
նութեան գիրքէն, պէտք է անոնց ձեռքը տալ
բարոյավէպ մը, միայն ընթացիկ ընթերցանու-
թեան համար : — Նոյն աշակերտներէն պէտք է
պահանջել նաև, երբեմն երբեմն, ամփոփումն
օտար լեզուաւ գիրքի մը զոր կարդացած են :

10. Կը հասնինք վերջին չրջանին, այն է՝ գրել :
Գրաւոր համարները կը բաղկանան նախ ընդ-
օրինակութենէ, որուն կը յաջորդէ ուղղագրու-
թիւնը : Ուղղագրելի ոեւէ բառ պէտք է նախա-
պէս լսուած, տեսնուած, արտասանուած, և ընդ-
օրինակուած ըլլայ, ինչպէս բացատրեցինք Մայ-
րենի լեզուի բաժնին մէջ :

11. Իբր քերականութիւն, պէտք է սորվեց-

նել այն գիտելիքը միայն որոնք իրապէս գործնական են: Վարժեցնելու է աշակերտները պարզ, յստակ, կարճ, վայելուչ գրելու արուեստին. այս է կարեւորը:

12. Գալով խմբագրելու արուեստին վարժեցնելու խնդրոյն, պէտք է դիմել այն խորհուրդներուն զորս տուած ենք Մայրենի լեզուի բաժնին մէջ:

13. Կրնայ օգտակար ըլլալ օտար լեզուի թարգմանել տալ Հայերէն կտորներ որոնք պատրաստուած են մշակուած ընթերցանութեան կտորներուն նմանողութեամբ:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1. Պատմութիւնը պէտք է ըլլայ անցեալի անկողմնակալ ուսումը՝ ծառայելու համար ներկայի ուսման:

2. Ինչպէս ուսմանց միւս ճիւղերուն, նոյնպէս և պատմութեան նպատակը կրկին է: Այդ նպատակներէն մէկն է ծանօթացունել ազգային և ընդհանուր պատմութեան վերաբերող գլխաւոր գիտելիքը: Միւս նպատակը — շատ աւելի կարեւոր քան առաջինը — սատարել է տղուն իմացական և բարոյական զարգացման և զգուշացնել զայն անտարբերութեան, սկեպտականութեան դէմ, ցայտեցնելով անհատին ճիգին մեծ արժէքը և մանաւանդ արդարութեան վրայ հիմնուած ամէն յարատե գործի անդիմադրելի ոյժը: Պատմութեան դասը, իբր քաղաքակրթութեան պատմութեան դաս մա-

նաւանդ կարեւորութիւն ունի: Թագաւորներու կեանքը և պատերազմները միջոցներ են. նպատակը ժողովուրդին պատմութիւնն է: Պէտք է պատմել թագաւորներու կեանքը, պէտք է պատմել պատերազմները, սա՛րացարձակ պայմանաւ, սակայն, որ դաստիարակը ցոյց տայ թէ ժողովուրդը, քաղաքակրթութիւնը ինչ շահեցաւ և ինչ կորսնցուց անոնց երեսէն:

3. Պատմութեան ուսուցման այս ըմբռնումով, անոր ատաղձներն են՝ կրօնքները, պատերազմները՝ իրենց առաջ բերած ընկերային փոփոխութիւններով, ընկերական վիճակը և քաղաքական հաստատութիւնները, գիտութիւնները, արուեստները, բարքերը:

4. Դասախօսութեան հետեւեալ երեք ձևերը յանձնարարելի կը նկատենք նախապատուութիւնը տալով վերջինին. 1. Դասագիրքին մէջէն դասը կարդացնել, բացատրել և ապա գոց ընել տալ՝ առաւել կամ նուազ տառական կերպով: 2. Դասը բերանացի բացատրել և յետոյ ցոյց տալ, դասագիրքին մէջ, բացատրուած դասը, գոց սորվելու համար: 3. Խօսակցութեան ձևով աւանդել դասը, խօսակցութիւնը ընդհատելով՝ խալկերտաց դատողութեան և բարոյական խիղճին ուղղուած հարցումներով: Յետոյ, հրաւիրել աշակերտները՝ որ դասը պատրաստեն, տրուած ծրագրի մը վրայէն: — Իսկ բացարձակապէս դատապարտելի կը նկատենք այն ձեւը որ կը կայանայ դասը գրուցագրելու մէջ:

5. Բաց աստի, ուսուցման եղանակը որոշ նկարագիր մը պէտք է ունենայ զանազան տարի-

ներու մէջ։ Ամէնէն կրտսեր դասարաններուն մէջ, դասը պէտք է ըլլայ գեղանկար. հոն, պատմութեան դասը պիտի բաղկանայ վէպերէ, կենսագրութիւններէ, զրոյցներէ, ճամբորդութեան պատմութիւններէ և պատկերներու վրայ բացատրութիւններէ։ — Աւելի յառաջացեալ աշակերտաց համար, դասը պիտի ըլլայ աւելի քաղաքական (պատմական իրողութիւնները պատմել)։ — Իսկ ամէնէն բարձր կարգերուն մէջ, պէտք է պատկերացնել բարոյական, քաղաքական և ընկերային կեանքին ընթացքը։

6. Դասը պէտք է կարելի եղածին չափ թանձրացեալ, դէմ յանդիմանական ըլլայ, պէտք է որ աշակերտը իր մտքին մէջ նկարէ կերպարանէ այն անձերը որոնց վրայ կը խօսի դաստիարակը, անոնց ոգին և անոնց սովորութիւնները. պէտք է ուրեմն պատկերներ տալ տղուն, նիւթական պատկերներ և հոգեկան պատկերներ։

7. Դաստիարակին ոճը պէտք է ըլլայ կենդանի և մինչև աստիճան մը դերասանական։ Կարեւոր պայման է որ դաստիարակը յուզէ իր աշակերտները, որքան անոնց միտքին՝ նոյնքան անոնց սրտին խօսելով։

8. Ամէն անգամ որ կարելի է, պէտք է մեկնիլ այն քաղաքական կամ ընկերային վիճակէն ուր կ'ապրին և որոյ վրայ որոշ գաղափար մ'ունին աշակերտները, այսինքն պէտք է առաջնորդել աշակերտները անցեալին մէջ՝ ներկային լոյսով. անգաղաքար պէտք է բաղդատել այս օրը և ատենսօքը, մտադիր ըլլալով միշտ անկողմնակալութեան և ճշդութեան։

9. Ամէնէն կարեւոր թուականները միայն պէտք է սորվեցնել և գլխաւոր իրողութիւնները թուականի մը շուրջը պէտք է խմբել։ Այն ատեն, թուականները մեծապէս կը թեթեւցեն յիշողութեան գործը՝ օգնելով գաղափարաց չզթայման։

10. Աշխարհացոյց քարտէսին վրայ կամ գրատախտակին վրայ գծուած նախագիծի մը վրայ պէտք է ցոյց տալ աշխարհագրական տեղերը։

11. Օգտակար է երբեմն երբեմն գրաւոր համարներ տալ, որոնց մէջ պատմական անցքերու, հաստատութեանց, կենսագրութեանց բաղդատութիւնները մեծ տեղ մը պէտք է բռնեն։

ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Ա. և Բ. տարիներուն մէջ՝ քաղաքացիական կրթութեան մասնաւոր դաս ընելու հարկ չի կայ։ Ընթերցանութեան և աշխարհագրութեան դասերուն մէջ միայն կը բացատրուին այս նիւթին վերաբերեալ բառերը՝ ըստ կարգի, ամէն անգամ որ ներկայանան։

Յետագայ տարիներուն մէջ,

1. Ուսուցիչը դասը կ'սկսի՝ նախորդ դասին վրայ հարցումներ ընելով։

2. Յետոյ նոր դասը կը բացատրէ առաջնորդ ունենալով գրատախտակին վրայ գրուած ուրուան գիրը։ Տղոց ծանօթ եղած իրողութիւններէն կը մեկնի՝ նպատակ ունենալով ճիշդ ու գործնական գիտելիքներ տալ անոնց՝ Թուրքիոյ կազմակերպու-

թեան վրայ: Պատմութեան դասերու միջոցին առի-
թէն օգուտ կը քաղէ և անցելոյն ու ներկային մի-
ջեւ բազմաթիւ ինքնակազմութիւններ ընկելով, կ'ամբողջացնէ իր
ուսուցումը: Նոյնպէս, աշխարհագրութիւնը՝ քա-
ղաքացիական կրթութեան ծրագրին հետ առնչա-
կից կէտեր կը ներկայացնէ երբ կը խօսի երկ-
րին վարչական բաժանման վրայ: Ուսուցչին
դասերը՝ աշակերտին ծանօթացնելով հանդերձ երկ-
րին հաստատութիւնները իրենց պաշտօնովն ու իրենց
ընդհանուր սկզբունքներով, անոնց նկատմամբ յար-
գանք կը ներշնչեն սանիկին և անոր մէջ կը զար-
գացնեն Հայրենիքին ու Սահմանադրական կարգաց
լուսամիտ սէրը:

3. Դասը բացատրելէ ետքը, ուսուցիչը բե-
րանացի հարցումներ կ'ուղղէ դասարանին. ամէնէն
վերջը հակիրճ ամփոփում մը գրել կուտայ աշա-
կերտաց:

4. Ժամանակ ժամանակ, խմբագրութեան
ձեւով պարտականութիւն մը կը տրուի իբրեւ գործ-
նական հրահանգ տրուած դասերուն:

Երկու գլխաւոր մեթոտներ վարած են գծագ-
րութեան ուսուցումը: Անոնցմէ մէկը հիմնուած է
գիծերու և չափերու վրայ: Միւս մեթոտը կը յանձ-
նարարէ առարկաները գծել բնականին վրայէն:
Թէև չենք կարծեր որ հոգեբանական մանկավար-
ժութիւնը իր վերջնական վճիռը արձակած ըլլայ
այս երկու մեթոտներէն մէկուն կամ միւսին նկատ-
մամբ, սակայն պարտք կը համարինք ուսուցչաց
ուշադրութիւնը հրաւիրել այն վարկին վրայ զոր
երկրորդ մեթոտը կ'սկսի հետզհետէ վայելել: Մաս-
նաւորապէս Ֆրանսա և Զուիցերիա պաշտօնապէս
որդեգրեցին վերջերս այդ մեթոտը, իբր ամէնէն
աւելի համաձայն տղուն հոգեբանական պահանջ-
ներուն: Տղուն աչաց առջև կը դնեն տերեւ, անա-
սուն, սովորական առարկաներ՝ գծելու համար:
Յետոյ, նոյն նիւթերը կը վերցնեն տղուն աչքին
առջևէն, և կը հրաւիրեն զայն յիշողութեամբ գծե-
լու՝ ինչ որ բնականին վրայէն գծած էր: Որդեգ-
րուած մեթոտին մէջ մասնաւոր կարեւորութիւն
տրուած է նաև ազատ գծագրութեան. երբեմն,
տղան ազատօրէն կը գծագրէ տրուած նիւթի մը
վրայ. երբեմն ալ, բոլորովին ազատ կը թողուի
տղան, որ ինքն իսկ կ'ընտրէ նիւթը:

Աւելորդ է ըսել թէ յառաջացեալ աշակերտաց
համար՝ գիծերու և չափերու վրայ հիմնուած գծագ-
րութիւնը իր կարեւորութիւնը կը վերստանայ:

